

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Merili Kamenik

**KAUDSE MAKSUSTAMISE JA MAJANDUSKASVU
VAHELISED SEOSED**

Lõputöö

Juhendaja:

Indrek Saar, PhD

Tallinn 2016

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2016
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Kaudse maksustamise ja majanduskasvu vahelised seosed</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: The Link Between Indirect Taxation and Economic Growth</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 42 leheküljest ning kahest lisast. Lõputöö koostamisel on kasutatud 60 allikat. Töö on aktuaalne, kuna maailmamajandus ning euroala riikide majanduse nõrkus on mõjunud ka Eestile negatiivselt. Maksude struktuur Eestis on muutumas ja käib avalik debatt selles osas, et maksupoliitika vajab suuremaid reforme. Teemad, mis puudutavad majanduskasvu, on eriti aktuaalsed, sest majanduskasv on madal nii Eestis kui ka Euroopas.</p> <p>Töö eesmärgiks on välja selgitada seos kaudsete maksude ja majanduskasvu vahel Euroopas. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anda ülevaade otseste ja kaudsete maksude erinevusest. 2. Anda ülevaade kaudsete maksude mõjust majanduskasvule. 3. Anda statistiline ülevaade maksude struktuurist Euroopa Liidus 2003- 2014. 4. Analüüsida SKP taseme ja kasvu seoseid kaudsete maksudega Euroopa Liidus. <p>Töös antakse ülevaade otseste ja kaudsete maksude erinevusest ning kaudsete maksude mõjust majanduskasvule. Töö empiirilises osas kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit, mille raames teostati regressioonianalüüs. Lõputöö kirjutamisel jõudis autor järeldusele, et SKP kasv on madalam seal, kus kaudsete maksude osakaal on suurem.</p>	
<p>Võtmesõnad: kaudsed maksud, otsesed maksud, käibemaks, inflatsioon, majandus, majanduskasv, maksukoormus, madala sissetulekuga riigid, kõrge sissetulekuga riigid, tarbimismaksud, maksude harmoniseerimine, riigi tulutase, maksupoliitika</p>	
<p>Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>taxation, indirect taxes, direct taxes, inflation, economic growth, GDP, tax revenue, tax structure, harmonization</i></p>	
<p>Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Rahandusministeeriumi strateegiline arengukava 2015-2018, Riigi eelarvestrateegia 2015- 2018</p>	
<p>Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu</p>	
<p>Töö autor: Merili Kamenik</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalistest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p> <p>Juhendaja:</p>	<p>Allkiri:</p>
<p>Kaitsmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: Uno Silberg</p>	<p>Allkiri:</p>

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. KAUDNE MAKSUSTAMINE JA SELLE MÕJU MAJANDUSELE	6
1.1 Kaudsete ja otseste maksude erinevus.....	6
1.2 Maksude mõju majanduskasvule.....	12
2. KAUDSETE MAKSUDE OSAKAAL JA SEOS SKP-GA.....	22
2.1 Kaudsete maksude osakaal Euroopa Liidus 2003- 2014.....	22
2.2 SKP taseme ja kasvu seos kaudsete maksudega Euroopa Liidus.....	27
KOKKUVÕTE.....	32
SUMMARY	35
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	36
LISAD	41
Lisa 1. Kaudsete maksude osakaal SKP-st aastatel 2003- 2014.....	41
Lisa 2. Reaalse SKP kasv Euroopa Liidu liikmesriikides aastatel 2004-2014.....	42

SISSEJUHATUS

Maksutulu on riigieelarve kõige tähtsam tuluallikas. Kehtestades makse, saab riik toimimiseks raha ja nii pakutakse inimestele erinevaid avalikke hüvesid ja teenuseid. Kui makse ei makstaks, muutuks avalike hüvede kättesaamine elanikkonnale võimatuks.

Maksupoliitikas peetakse oluliseks riigieelarve jätkusuutlikkust, majanduskasvu, maksukoormuse õiglast jaotamist ja vajalikus koguses maksutulude kogumist võimalikult väikse efektiivsuskuluga. Eesti eesmärk on säilitada lihtne ja stabiilne maksusüsteem. See tähendab võimalikult vähe erisusi käibemaksu- ja aktsiisisüsteemis ning ettevõtete tulumaksus.

Riikide maksupoliitika on erinev. Mõned riigid peavad oluliseks kaudsete maksude suuremat osakaalu, samal ajal kui teised riigid panustavad rohkem otsestele maksudele. Makroökoonoomika üks olulisi küsimusi on, kuidas maksupoliitika mõjutab elatustaset. Elatustaset ja majanduskasvu saab mõõta reaalse SKP abil.

Teema aktuaalsus tuleneb asjaolust, et maailmamajandus ning euroala riikide majanduse nõrkus on mõjunud ka Eestile negatiivselt. Maksude struktuur Eestis on muutumas ja käib avalik debatt selles osas, et maksupoliitika vajab suuremaid reforme. Teemad, mis puudutavad majanduskasvu on eriti aktuaalsed, sest majanduskasv on madal nii Eestis kui ka Euroopas.

Majandusteoreetiliselt on uuritud kaudsete maksude mõju majandusele palju. Eurostatis on läbi viidud uuringuid maksutrendidest Euroopa Liidus, mis käsitlevad maksusüsteemi ülesehitust erinevates riikides, kuid milles ei analüüsita konkreetselt kaudsete maksude seoseid majanduskasvuga. 2014. aastal uuris Sisekaitseakadeemia finantskolledži kadett Mart Tatrik maksude struktuuri ja maksutulude vahelise seose olemasolu. 2005. aastal koostas Karina Tsõss Tartu Ülikoolis bakalaureusetöö teemal "Kaudsed maksud Euroopa Liidus ja Eestis".

Teema on uudne, kuna mitmed Euroopa Liidu riigid on kasutusele võtnud kaudse maksustamise süsteemi ning seetõttu on oluline uurida, millist mõju see majanduskasvule kujutab.

Lõputöös käsitletavaks probleemiks on küsimus, millised on seosed kaudsetel maksudel tugineva maksusüsteemi ja majanduskasvu vahel. Eestis on viimastel aastatel tõstetud

kaudseid makse. Lähtudes eeldusest, et erinevad maksud avaldavad majanduskasvule erinevat mõju, võivad sellised muutused avaldada mõju ka majanduskasvule Eestis. Kuna majanduskasv on elatustaseme kasvu üheks peamiseks allikaks, on oluline mõista, kuidas majanduskasv sõltub kaudsetest maksudest. Lõputöös analüüsitakse seost majanduskasvu ja SKP vahel.

Töö eesmärgiks on analüüsida kaudsete maksude ja majanduskasvu vahelisi seoseid Euroopa Liidus.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade otseste ja kaudsete maksude erinevusest.
2. Anda ülevaade kaudsete maksude mõjust majandusele.
3. Anda statistiline ülevaade maksude struktuurist Euroopa Liidus 2003- 2014.
4. Analüüsida SKP taseme ja kasvu seoseid kaudsete maksudega Euroopa Liidus.

Töö koostamisel kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit, mille raames teostatakse regressioonanalüüs. Regressioonanalüüsi alusel hinnatakse, kui tugev on seos kaudsete maksude ja majanduskasvu vahel. Teoreetilisest osast ülevaate andmiseks kasutatakse erinevat erialast eesti- ja ingliskeelset kirjandust, ingliskeelseid uurimusi, Eesti Vabariigi seadusi, riigieelarvet ning nende juurde käivaid seletuskirju.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad kaheks alapeatükiks. Esimeses peatükis käsitletakse lõputöö teoreetilist poolt, kus kasutatakse kirjeldavat meetodit. Peatükkides antakse ülevaade kaudsete ja otseste maksude erinevusest ning maksude mõjust majanduskasvule.

Teises peatükis teostatakse andmete regressioonanalüüs, et hinnata uurimisülesannetes püstitatud seoste olemasolu ning välja selgitada, millised on seosed kaudsete maksude laekumise ja majanduskasvu vahel. Esmalt koostatakse ülevaade maksude struktuurist Euroopa Liidus ning seejärel analüüsitakse SKP taseme ja kasvu seoseid kaudsete maksudega Euroopa Liidus.

1. KAUDNE MAKSUSTAMINE JA SELLE MÕJU MAJANDUSELE

1.1 Kaudsete ja otseste maksude erinevus

Euroopa Liit on aja jooksul üles ehitanud oma vajadustele vastavad maksusüsteemid. Osad riigid eelistavad suuremat kaudsete maksude osakaalu, teised madalamat. Tänapäeva maksusüsteemid sisaldavad mitmeid makse, kuid üldiselt maksustatakse tarbimist ja sissetulekuid. Erinevus otseste ja kaudsete maksude vahel on see, et otsesed maksud (näiteks tulumaks) tasutakse iga isiku poolt otse. Kaudseid makse arvestatakse tootmisel ja tarbimisel ning neid maksavad ettevõtjad, kes nõuavad need kauba või teenuse hinna osana sisse lõpptarbijatelt.

Maks on oluline vahend majandus- ja sotsiaalpoliitikas. Praeguses demokraatias on maksudel palju eesmärke, kuid tähtsaim on tagada ressursside ülekanne erasektorist avalikku sektorisse. Ehk riiklikud maksud on vajalikud selleks, et heastada torked eraturul ja tagada nii olulisi või vajalikke kaupu ja teenuseid elanikkonnale. Seetõttu ei saa "maksu" mõiste puhul tugineda selle ilmsele rollile kindlustada valitsuse rahastamist. Seda tuleb vaadelda ka kui kohustuse õiglast jaotamist inimeste vahel, et edendada majanduse stabiilsust ja õitsengut. (Peeters *at al.*, 2005, lk 21)

Maksustamisel on mitmeid eesmärke. Maksude abil saab toodete hinda, mis on ühiskonnale või looduskeskkonnale kahjulikud, tõsta. Teisalt saab maksueranditega soodustada teatud kaupu, näiteks alandades ravimite käibemaksu. (Vörk & Kaarna, 2010) Maksud peaksid aitama kaasa stabiilsele majandusarengule, tõstes maksukoormust majanduse ülekuumenemise faasis. Nii maksude kui ka maksutulude eest pakutavate teenuste ja toetuste abil saab vähendada tulude ja tarbimisvõimaluste ebavõrdsust ühiskonnas. Sellegi poolest on maksusüsteemi peamine eesmärk maksutulude kogumine riigieelarvesse, et rahastada valitsuse kulutusi. (Vermeend *et al.*, 2008, lk 48-49)

Maksustamisel on eristatud fiskaalseid ja mittefiskaalseid eesmärke. Esimesel juhul peetakse maksude ainsaks funktsiooniks riigikassa tulude kindlustamist. Teisel juhul nähakse maksudes ka majandus- ja sotsiaalpoliitika instrumenti. (Ulst & Hanson, 1996, lk 17) Kuigi legaldefiniitsiooni kohaselt on maks kehtestatud riigi või kohaliku omavalitsuse avalik-õiguslike ülesannete täitmiseks, on maksudel tegelikkuses veel terve rida muid eesmärke,

otseseid ja kaudseid kõrvalmõjusid maksumaksja suhtes. Kõige suurem mõju on kahtlemata tollimaksudel ja aktsiisidel. Samas ka käibemaksu ja tulumaksu puhul võib väita, et alandatud maksumäärad, maksusoodustused ja -vabastused on mingi nähtuse või tegevuse soodustamise huvides. (Lehis, 1998, lk 434-443) Mõnel juhul võib maksude fiskaalne eesmärk osutada teisejärguliseks. Näiteks tollimaksu puhul on riigi ülesanne koguda tulusid riigieelarvesse, kuid see on teisejärguline võrreldes turu kaitsmise ja hinnaregulatsiooniga.

Maksude kogumine on üks vanemaid majanduse reguleerimise vahendeid. Tänapäeva maksusüsteemil on kaks peamist funktsiooni- fiskaalne ja reguleeriv. (Laido, 2016) Maksude kehtestamise fiskaalne eesmärk on riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse avalik-õiguslike ülesannete täitmiseks vajaliku raha saamine (Lehis, 2009, lk 36-37). Fiskaalne funktsioon seisneb maksutulude kogumises avaliku sektori eelarvesse, et osutada kodanikele avalikke teenuseid. Reguleeriv funktsioon tähendab majandussubjektide käitumise mõjutamist maksudega. Näiteks aktsiiside kehtestamisega tõstetakse hinda objektidel, mis on ühiskonnale kahjulikud ja nii loodetakse nende tarbimist vähendada. Samas saab soodustustega tarbimist ka stimuleerida. (Võrk & Kaarna, 2010)

Maksuõiguse norme liigitatakse ka lähtuvalt normi eesmärgist fiskaalseteks ja mõjutusnormideks. Fiskaalsete normide puhul peab seadusandja eelkõige jälgima, et oleks kinni peetud maksumaksjate võrdse kohtlemise põhimõttest. Fiskaalsete normide eesmärk on tagada maksukoormuse õiglane jaotumine ühiskonnas (nt tulemi- ja tarbimismaksude optimaalne vahekord). Mõjutusnormide puhul on oluline meeles pidada proportsionaalsuse põhimõtet. Mõjutusnormid peaksid olema eelkõige soodustavad, piirav mõju (näiteks aktsiisi puhul) ei tohi saada peamiseks. Seadusandja peab mõjutusnormi loomisel hindama, kas maksusoodustus on kooskõlas saavutatava eesmärgiga, kas taotletav eesmärk vastab ühiskonna ootustele ja vajadustele ning kas seda eesmärki on otstarbekas saavutada just maksuõiguse normide kaudu. Oluline on ka see, et ei tekiks vastuolu mõne muu õigusprintsipiiga ning ei riivataks isikute põhiõigusi. (Lehis, 2009, lk 37)

Samas võib eristada ka maksude majandus- ja sotsiaalpoliitilisi eesmärke. Majanduspoliitilised eesmärgid võivad olla näiteks tarbimise mõjutamine aktsiiside kaudu, investeeringute või väikeettevõtluse soodustamine tulumaksusoodustuste kaudu. (Lehis, 2009, lk 36-37) Majanduspoliitika eesmärk on luua tingimused kestvaks majanduskasvuks, mis toob kaasa inimeste heaolu suurenemise ja elatustaseme paranemise (Rahandusministeerium, 2015). Sotsiaalpoliitilised eesmärgid võivad olla näiteks

maksusoodustused lastega peredele või tulude ümberjaotamine rikkamatelt vaesematele (Lehis, 2009, lk 37).

Kõiki riigi funktsioone ei saa täita vaid ühe maksu kehtestamisega. See põhjustaks liialt suure koormuse ühele kindlale maksuobjektile ning samuti ei saaks erinevate konkreetsete kaupade tarbimist piirata ühe ja sama maksuga (näiteks regulatiivsel eesmärgil maksustatakse alkoholi alkoholiaktsiisiga ja tubakat tubakaaktsiisiga). (Tatrik, 2014, lk 7) Selleks, et riigi maksupoliitikas lihtsamini orienteeruda, on oluline teada, kuidas on maksud liigitatud.

Maksud võivad olla reguleeritud erineval tasandil. Näiteks üheks liigitamise aluseks on maksu kehtestamise pädevus. Riikliku maksu kehtestab Riigikogu maksuseadusega, kohaliku maksu kehtestab omavalitsusüksuse esindusorgan määrusega. Võimalike riiklike maksude objektide valik ei ole põhiseadusega ega muu õigusaktiga piiratud, kuid kohalikke makse võib kehtestada ainult kohalike maksude seaduses etteantud loetelu piires. Eestis langevad maksude kehtestamise ja haldamise pädevus kokku- riiklikke makse haldab riik ja kohalikke makse haldab need kehtestanud omavalitsusüksus. (Lehis, 2009, lk 43-44)

Koormuse avaldumise järgi jagunevad maksud otseteks ja kaudseteks. Buchanan (1970) on öelnud, et otsest maksustamist defineeritakse kui maksustamist, mis on pandud isikule, kes on lõplik maksukohustuse kandja. Kaudne maksustamine on lahti seletatud kui maksustamise meetod, kus maksukohustus on pandud teistele, kuid mitte isikule, kes on mõeldud kandma lõplikku maksukoormust. Due ja Friedlaenderi (1973) arvates vähendavad otsesed maksud reaaltulusid, kaudsed maksud arvatakse olevat nihkunud, seepärast kutsutakse neid kaudseteks maksudeks.

Praktikas on kolm suundumust, kuidas kaudseid makse kasutatakse tulude suurendamiseks:

1. Käibemaksusüsteem levib kiiresti.
2. Käibemaksu määrad tõusevad.
3. Aktsiisimäärad tõusevad. (Ernst & Young, 2015)

Esiteks, kaudsete maksude kasv on olnud märgatav mitte ainult 51 Euroopa riigis, vaid kogu maailmas. Vastavalt OECD poolt läbiviidud uurimusele "Tarbimise maksutrendid 2014" on 2014. aastaks käibemaksu kasutusele võtnud 164 riiki maailmas, sealhulgas 46 riiki Aafrikas, 12 Lõuna- Ameerikas, 18 Kesk- Ameerikas jne. (Ernst & Young, 2015) Selle tulemusena on vaid mõned riigid, kes taotleavad jaemüügimakse, nagu näiteks üheastmelised

maksud kaupadele ja teenustele, mida tasub lõpptarbija. (OECD, 2014) Veelgi enam, käibemaksu pooldavate riikide hulk aina kasvab ja seda just areneva majandusega riikides nagu Egiptus ja India.

Riikides, kus käibemaks on kasutuses, on ka selle määr pidevalt aastate jooksul suurenenud. See kasvav määr kehtib just Euroopa ja OECD riikides, kus keskmine käibemaksumäär on nüüdseks jõudnud 21,6%- ni Euroopa Liidu liikmesriikides ja 19,2%- ni OECD riikides. Enne 2008. aasta majanduskriisi olid keskmised käibemaksumäärad vastavalt 19,5% ja 17,5%. (Ernst & Young, 2015) 2015. aastaks olid käibemaksumäärad Euroopas võrreldes eelmiste aastatega üllatavalt stabiilsed, kuid siiski kõrged. Island isegi vähendas määra 25,5%- lt 24%- le. OECD riikides on peamiseks maksumäärade tõusu põhjuseks tarbimise maksumäära tõus Jaapanis, mis tõusis 2014. aastal 5%- lt 8%- le. Tõenäoliselt jätkub ka see trend, sest järgmine maksumääratõus Jaapanis on planeeritud 2017. aastaks. (OECD, 2014)

Eestis kehtivad kaudsed maksud on käibemaks, aktsiisid, tollimaks ja hasartmängumaks. Aktsiisimaksud on kehtestatud alkoholile, tubakale ja kütusele. Hollandi majandusteadlane Sijbren Cnossen (2010, lk 3-7) on välja toonud aktsiisimaksude kehtestamise eesmärgid: tarbimise piiramine, riigi tulude optimeerimine, teede kasutajate maksustamine. Aktsiisid on erieesmärgiga maksud, mis omavad peale fiskaalsete eesmärkide ka spetsiifilisi eesmärke (Lehis, 1998, lk 434-443) Aktsiisimaksud, näiteks tubaka- ja alkoholiaktsiis, on kehtestatud selleks, et piirata tervisele kahjulike toodete tarbimist ja säästa nii rahva tervist eelkõige noorte seas. (Cnossen, 2010, lk 5) Lehis (2007) toob oma artiklis välja, et erinevalt käibemaksust on aktsiis ühetasandiline maks, mis tähendab, et aktsiisikohustus tekib vaid üks kord kas kauba tootmisel või Eestisse toomisel. Eestis on kehtestatud aktsiisimaks kütusele, alkoholi- ja tubakatoodele ning elektrienergiale (Alkoholi-, tubaka- ja kütuseaktsiisiseadus, 2016).

Sarnaselt aktsiisile on ka käibemaks kaudne tarbimismaks, kuid see hõlmab kõiki tarbitavad kaupu ja teenuseid (Lehis, 2004, lk 353). Käibemaks on subjektiivne ja üldine maks. Käibemaksu puhul on objektiks füüsilise või juriidilise isiku tegevus ja see on kehtestatud vaid fiskaalsetel eesmärkidel. Üldised maksud moodustavad peaaegu kõikides riikides suurema osa eelarvetuludest. (Lehis, 1998, lk 434-443) Käibemaksuga maksustatakse ettevõtluse käigus müüdavaid kaupu ja teenuseid, kolmandatest riikidest imporditud ja Euroopa Liidu riikidest soetatud kaupu. Käibemaksumäär Eestis on 20%, mõnedel juhtudel

rakendatakse ka 9% maksumäär (näiteks majutusteenused, perioodikaväljaanded, raamatud, ravimid). (Käibemaksuseadus, 2016)

Lehis (2004) toob välja, et Eestis on kaudsetest maksudest oluline roll eelkõige käibemaksul ja aktsiisidel. Kui aktsiiside eesmärk on teatud toodete tarbimist reguleerida, siis tollimaksu eesmärgid on pigem majanduspoliitilised, sest tollimaks on käibelt laekuv maks, kuid käive pole võõrandamistehing, vaid kauba liikumine üle piiri. Tollimaksuga maksustatakse kauba ekspordi või importi, Euroopa Ühenduses toodetavaid või müüdavaid kaupu ei maksustata. Importtolle kehtestatakse peamiselt kodumaise ja importkauba hinnaerinevuste kõrvaldamiseks. Eksporttollide eesmärk on pakkumise suurendamine ja kauba hinna alandamine siseturul, soodustamaks kodumaist tööstust.

Hasartmängumaks on üks tarbimismaksu eriliik, mis asendab selles valdkonnas käibemaksu. Hasartmängumaks erineb teistest maksudest selle poolest, et maksust laekuvat tulu kasutatakse sihtotstarbeliselt. Maksu objekt on hasartmängude käive, kuid maksumäärad on arvatud tulemimäärade kaudu. Hasartmängumaks on kehtestatud fikseeritud määrades ning ei sõltu mängus tehtud panuste suurusest ega mängukoha tulust. (Lehis, 2014, lk 460)

Ernst & Young'i (2015) poolt avaldatud artiklis on kirjeldatud nelja suundumust, mis kujundavad maailma kaudsete maksude maastikku:

1. Kaudsed maksud jätkavad kasvu, samal ajal kui otseseid makse on tabanud seisak.
2. Kaudsed maksud sobivad majanduse väljavaadetega.
3. Globaalne kaubandusmaastik on kiires muutumises.
4. Maksuhaldurid keskenduvad kaudsetele maksudele.

Sellist suunda saab seletada suurel hulgal nimekate toetajate abil (OECD, WTO ja Euroopa Komisjon), kes kõik toetavad otseselt maksudelt üleminekut kaudsetele. Viktor Trasberg (2013, lk 173) on arvamisel, et Euroopa Liidu maksupoliitika on alates liidu loomisest keskendunud maksutõkete kõrvaldamisele piiriüleselt majandustegevuselt ning võitlusele kahjuliku maksukonkurentsi vastu. Euroopa Liidu Komisjoni maksupoliitika ei näe ette vajadust ühtlustada otseseid makse. Pigem keskendutakse kaudsete maksude ühtlustamisele, et tagada ühise turu sujuv toimimine. (Ernst & Young, 2015)

Üks kaudsete maksude eripära on see, et nad on tugevalt põimunud majandusega. Nende maksude objekt on tavaliselt majandustehing, nagu näiteks kaupade müük või teenuse osutamine. Kui nende tehingute laad või nende väljaannete käsitlemise laad muutub, on sellel koheselt oluline mõju kaudsele maksustamisele. (Ernst & Young, 2015, lk 10) Kaudse

maksustamise süsteemis on Euroopa eesmärk saavutada riiklike süsteemide ühilduvus, mis on samaaegselt vastavuses ka Euroopa Liidu asutamislepingu eesmärkidega. Mitu rahvusvahelist uuringut on näidanud, et käibemaksul on positiivne mõju majanduskasvule, samal ajal kui näiteks ettevõtte tulumaksul on negatiivne mõju majanduskasvule. (OECD, 2013)

Heaolu- majanduslikes analüüsidest on välja toodud, et makse tuleb koguda sunniviisiliselt igalt kodanikult, et ei tekiks maksudest kõrvahoidumist. Ükski kodanik ei saa kindel olla, et teine inimene makse maksab. Väga paljud ei maksagi. Seetõttu peab riik kas vähendama avalike teenuste pakkumist kõigile või tõstma maksukoormust nende jaoks, kes on valmis makse maksma. Et sellisest olukorrast pääseda tuleb võimaldada riigil anda oma panus. Seda tehes jälgendab riik vabaturgu: riik annab inimestele, mida nad vajavad ning võimaldab neil maksta hinda, mida nad on nõus maksma. (Peeters *at al.*, 2005, lk 35)

Selleks, et muuta Euroopa Liit konkurentsivõimelisemaks majandustsooniks ning suurendada koostööd liikmesriikide vahel, on Euroopa Liit asunud makse harmoniseerima. Harmoniseerimine tähendab maksumäärade ühtlustamist, näiteks võib harmoniseerimine tähendada miinimum maksumäärade kehtestamist. Paraku on aga muudatusi raske läbi viia, sest see nõuab kõigi liikmesriikide üksmeelset otsust. Tarbimismaksude osas on aga edusamme tehtud, sest liikmesriigid nõustuvad ühisturu toimimise olulisusega. (Laido, 2016)

Tarbimismaksudega kogutakse ligi kolmandik maksutuludest Euroopa Liidus, mistõttu on eelarve seisukohalt tegemist väga oluliste maksudega. Need on kaudsed maksud ning nende eesmärk on maksustada mingi toote/teenuse tarbimist. Tarbimismaksud kogutakse kokku ettevõtjatelt, kes kaupu ja teenuseid müüvad, mitte lõpptarbijatelt. Tarbimismaksude eelistamisel on mitmeid põhjuseid. Vermeend *et al.* (2008) toob välja, et tarbimist peetakse üheks kõige vähem volatiilseks makroökoonoomika muutujaks. See tähendab, et tarbimismaksud on kindlamad eelarvetuallikad kui näiteks sissetulekumaksud. Tarbimisel on maksualusena veel teisigi eeliseid. Tarbimise maksustamine on õiglasem, sest siis maksutatakse seda, mida majandusest saadakse. Teiseks on tarbimine inimese heaolu parim indikaator ning kolmandaks, tarbimine on vabatahtlik, sest otsus tarbida on paindlikum kui valik teenida sissetulekut. Tarbimise maksustamine on vähem märgatavam, kuna see lisatakse igapäevaselt väikese summana arvele. Lisaks saavad kodanikud vajadusel tarbimismakse vähendada. Selleks tuleb vähem tarbida ning valida erinevate kaupade ja

turgude vahel. Üks oluline eelis tarbimismaksude kasutamisel on veel see, et tarbimismaksud soosivad investeerimist ja majanduskasvu.

Stiglitz on öelnud, et maksusüsteem peab olema õiglane. Majandusteadased on pakkunud välja kaks printsiipi, mille alusel oleks maksukoormuse jaotumine erinevate tulusaajate rühmade vahel õiglane. (Tulumaks, 2011) Need kaks printsiipi on kasu saamise printsiip ja maksevõimelisuse printsiip. Tarbimismaksud avaldavad suuremat mõju just väikese sissetulekuga inimestele, mis suurendab ebavõrdsust. Kuna Eestis on tarbimismaksude osakaal kogumaksutulust Euroopa Liidu keskmisest suurem, siis on suurenenud ebavõrdsus ka Eestis probleem. Näite võib tuua käibemaksueranditest, mille puhul soodustab madalam maksumäär ravimitele suhteliselt enam vaesemaid. Teisalt soodustatus raamatutele ja majutusteenustele pigem jõukamaid. Ulbrich (2011) on lisanud negatiivse omadusena veel täitmise- ja administreerimiskulukuse eelkõige väikeettevõtjate jaoks.

Maksutulu on riigi tähtsaim tuluallikas ning see mõjutab oluliselt riikide arengut. Maksude kehtestamisel tuleb silmas pidada õiglust ja tõhusust. Maksumaksjaid ei tohi koormata suurte maksudega, seejuures on aga oluline, et riik saaks täita talle ettenähtud funktsioone. Riik peab leidma kõige tõhusama tee oma põhiülesannete täitmiseks. Viimastel aastatel on käinud suur vaidlus otseste ja kaudsete maksude tõhususe ja rakendamise üle. Üha enam riike ja organisatsioone pooldab kaudset maksustamist, sest kaudseid makse on kergem koguda ning need on majandusega paremini põimunud. Tarbimismakse peetakse majanduskasvusõbralikumateks kui üksikisiku tulumaksu. Seetõttu on peale 2008. aasta majanduskriisi ka Euroopa Liit soovitanud liikuda tööjõumaksudelt tarbimise ja vara maksustamisele. Tarbimismaksude puhul saab eristada üldiseid tarbimismakse ning nii fiskaalse kui ka regulatiivse eesmärgiga spetsiaalseid tarbimismakse.

1.2 Maksude mõju majanduskasvule

Riik saab olla edukas, kui eksisteerib hästi toimiv avalik sektor. Avalikke hüvesid finantseeritakse kogutud maksudest. Seega iga toimiva riigi aluseks on hästi funktsioneeriv maksusüsteem, mis aitab katta avaliku sektori kulusid. Majanduse üldise suuruse mõõtmiseks kasutatakse SKP-d, mis mõõdab riigis kindlal perioodil toodetud kaupade ja teenuste väärtust rahaliselt. Riigi majanduskasvu väljendatakse reaalse SKP kasvuna. SKP

koosneb erinevatest komponentidest: tarbimis- ja investeerimiskulutused, avaliku sektori kulud ja netoeksport.

On teada, et iga maks mõjutab inimeste majanduslikku käitumist. Maksude kaudu saab riik toimimiseks vajalikud tulud. Seega peavad inimesed võtma seisukoha, kas töötada rohkem, suurendades nii tulusid ja tarbimist ning vähendada vaba aega või töötada vähem ning seeläbi ka tarbida vähem, kuna tulusid on vähem. Ükskõik, kuidas inimesed ei otsustaks, igasugune maksude kehtestamine halvendab nende olukorda, kui mitte arvestada seda, mida nad riigilt vastu saavad. Siiski vähendavad mõned maksud inimeste heaolu vähem kui teised. Põhjus seisneb majanduslikus ebaefektiivsuses, mida mõned maksud tekitavad. (Stiglitz, 1995, lk 437)

Maksustruktuuri ja majanduskasvu vaheliste seoste esiletoomine on suhteliselt uus uurimisvaldkond. Esmakordselt esitati teoreetiline raamistik optimaalse maksustruktuuri kujundamiseks Atkinson'i ja Stiglitz'i poolt (1976). Paljud autorid, nagu näiteks Martinez-Vazquez (2010) ja rahvusvahelised institutsioonid nagu Euroopa Komisjon (2012) ning OECD (2012) on erinevates uuringutes tähelepanu pööranud maksustruktuuridega seotud aspektidele.

Probleemi üle, kui kõrge või madal võib olla ühe riigi maksude tase, et see ei pidurdaks majanduse arengut, on teadlased väidelnud palju. Madala maksukoormuse pooldajad peavad oluliseks valitsuse kulutuste madalat taset, madalaid piirmaksumäärasid ning maksude efektiivset kogumist. Madala maksukoormuse pooldajate arvates vähendavad kõrged maksud inimeste majanduslikku aktiivsust, mistõttu väheneb soov tööd teha ning mis omakorda põhjustab tööjõupakkumise vähenemise. Kõrgete maksude korral on ka investeringutelt saadav tulem madal, mis pärsib erasektori poolt tehtavaid investeringuid uurimis- ja arendustöösse, kuna need kulutused on oma olemuselt niigi riskantsed. Veelgi enam, kui nende kulutuste pealt teenitavalt tulemit peab osa riigile loovutama, siis motivatsioon uurimis- ja arendustööd teha langeb. (Saar, 2005)

Motivatsioonilangus pidurdab aga majanduse tehnoloogilist arengut. Sellise loogika järgi peaksid maksukoormus ja majanduskasv olema negatiivselt seotud (mida kõrgem on maksukoormus, seda aeglasem on majanduskasv). (Saar, 2005) Tehnoloogilise arenguta jõuaksime punkti, kus täiendavast kapitaliühikust saadav tulem, mis pidevalt kahaneb, ei ole piisav selleks, et inimesed loobuksid tarbimisest säästmise asemel. Kuna aga säästusid

kasutatakse investeringuteks, siis just säästude vähenemise tõttu kapitali akumulatsioon peatub. Nii võib öelda, et kuna otsesed maksud maksustavad tööjõudu (sotsiaalkindlustusmaksud- ja maksed), siis soodustavad need investeringuid füüsilise kapitali ning seeläbi ka pikaajalist majanduskasvu. Just seetõttu võib tehnoloogilist arengut pidada olulisimaks pikaajalist majanduskasvu tagavaks teguriks. (Saar, 2015)

Lühiajalise majandusliku tulemuslikkuse objektiivseks mõõtmiseks kasutatakse erinevaid makromajanduslikke indikaatoreid, kuid üks tähtsaim on SKP. (Reiljan, 2014) SKP on kõige olulisem majandust iseloomustav näitaja ja seda kasutatakse kõige sagedamini nii majanduse kasvu kui suuruse mõõtmiseks. Antud töös uuritakse, kuidas SKP on seotud maksude struktuuriga. Selle analüüsimiseks vaadeldakse kahte mudelit, mis toovad välja tegurid, millel on seos SKP-ga. See võimaldab analüüsida maksupoliitika seost SKP kasvuga nende tegurite kaudu.

Lühiajaliselt sõltub SKP eelkõige kogukulutuste tasemest ehk nõudluspoolsetest teguritest. Nendeks teguriteks on keinsistliku kogukulutuste mudeli põhjal tarbimiskulutused (C), investeerimiskulutused (I), avaliku sektori kulutused (G) ning netoeksport (NX), nagu nähtub järgnevast võrrandist (Parkin, 2003, lk 435):

$$SKP = C + I + G + NX$$

Võrrandist nähtub, et mida suurem on tarbimine, investeerimine, avaliku sektori kulutused ning netoeksport, seda suurem on SKP. Seega kui soovitakse uurida maksude mõju SKP-le, on üheks võimaluseks analüüsida maksude mõju nimetatud kulutustele.

Maksude mõju SKP komponentidele on erinev. Tarbimiskulutused on mõjutatud enamasti tarbimisega seotud maksudest, näiteks aktsiisid ja käibemaks. Käibemaksuga saab mõjutada kaupade ja teenuste üldist tarbimist. Samas muudab tarbimist ka aktsiisimäärade tõstmine, sest see toob kaasa näiteks alkoholi- ja tubakatoodete vähenenud tarbimise. Tarbimiskulutused hõlmavad majapidamiste kulutusi kaupadele ja teenustele. (Tatrik, 2014, lk 13) Otsestest maksudest mõjutab tarbimiskulutusi eelkõige füüsilise isiku tulumaks, sest mida vähem loovutatakse sissetulekutelt riigile, seda rohkem jääb raha kätte. Kui raha on rohkem, siis on inimeste otsustada, kas tarbida rohkem või pigem säästa. Kogukulutuste mudelis tähendab see säästmise suurenemist, tarbimise vähenemist ning seetõttu ka SKP vähenemist. Seega mida rohkem säästetakse, seda vähem tarbitakse.

Maksud erinevad üksteisest oluliselt oma sobivuse poolest stabiliseerimispoliitikasse. Mõnedel maksudel on vaid kaudne mõju rahvatulu tasandil, mõnedel maksudel on otsene seos sissetulekuga. Samuti on mõnede maksude tulud liiga väiksed, et majandusele mõju avaldada. Näiteks, kui SKP langeb ja inimeste tulud langevad, siis hakkavad nad vähem ostma neid kaupu, mille korral nõudlus sissetuleku langusele oluliselt reageerib. Sellisel juhul oleks otstarbekas tarbimise suurendamiseks nendel kaupadel makse alandada. Ka tulumaks on asjakohane, sest netopalk peab mõjutama kulutuste taset. See peaks sobima, kuigi tarbimisharjumused ei pruugi kohaneda nii kiiresti muutustega tuludes. Näiteks Friedmanni (Friedman, 1957) hüpotees pakub välja, et kliendid väldivad sissetulekute kõikumist oma tarbimise planeerimisel. Selle asemel võtavad nad arvelt oma "normaalse" või "püsiva" sissetuleku. Seega järeldus on, et maksumuudatus, mida peetakse vaid lühiajaliseks meetmeks, ei mõjuta oluliselt tarbimist. (James & Nobes, 2004/2005, lk 122)

Peale tarbimiskulutuste tehakse riigis ka investeerimiskulutusi. Investeeringud tähendavad selliste kaupade soetamist, mida kasutatakse tulevikus uute kaupade ja teenuste tootmiseks. (Mankiw 2011, lk 497-487) Investeerimiskulutused on kulutused, mida sisuliselt tehakse tarbimiskulutuste arvelt ning neid kulutusi tuleb arvestada SKP-sse, sest investeeringute puhul kasutavad inimesed sisuliselt olemasolevatest tootmisressurssidest osa ressursse selleks, et tuleviku tarbimist suurendada (Saar, 2016, lk 3). Uuringud on näidanud, et kaudsed maksud soodustavad säästmist, siis kogukulutuste mudelis tähendaks see kogukulutuste vähenemist. Lühiajaline seos kaudsete maksude ja SKP vahel on pigem negatiivne.

Kulutusi tehakse ka nende kaupade peale, mis pole Eestis toodetud. Ekspordi puhul müüakse kaupu välismaale, impordi puhul ostetakse kaupu välismaalt sisse. Seega tuleb SKP arvutamisel arvestada ka välissektoriga. (Saar, 2016, lk 5) Netoeksport on välismaale müüdüd siseriiklikult toodetud kaubad (eksport) miinus välisriigist soetatud kaubad (import). (Mankiw 2011, lk 497-498) Eksport ja import olenevad oluliselt nende kehtestatud maksudest. Kui konkreetsed maksud mõjutavad üksikuid SKP komponente, siis saab eeldada, et ka maksutulude ja sisemajanduse koguprodukti vahel on seos. Kui kaudseid makse tõstetakse, siis hinnad tõusevad. Ühe riigi käibemaksumäär ei mõjuta selle riigi eksporti, kuna käibemaks tuleb tasuda riigis, kuhu see kaup imporditakse. Kui kogutakse rohkem otseseid makse, näiteks tööjõumakse, mis sisalduvad eksporditavate toodete

tööjõukuludes, siis suurendavad need toodete hindu ja vähendavad ekspordinõudlust (sest hind on kõrgem, välismaailm ostab vähem).

Suur globaalne trend, mis viib suurema kaudse maksutuluni, on aktsiisimaksude tõus. Üldise arusaama kohaselt ei suhtu majandusteadlased aktsiisimaksudesse pooldavalt, sest need ei täida riigikassat rohkem kui otsesed maksud ning pigem piiravad tarbijate vabadust, suunates neid maksustavalt mittemaksustatava kauba tarbimisele (Saar, 2000, lk 59). Tubakaaktsiis on juba tõusnud või tõuseb paljudes riikides, kaasaarvatud Soome, Taani, Rootsi, Venemaa. Samuti on tõusnud alkoholiaktsiis näiteks Eestis, Norras, Leedus ja Soomes. (Ernst & Young, 2015)

Kasvanud pole ainult maksumäärad, vaid ka valitsuste loomingulisus uute maksude väljamõtlemisel. Uus trend on näiteks aktsiisimaks terviseiga seotud toodetele, nagu magusa- või rasvamaks ebatervislikele toitudele. (Ernst & Young, 2015) Soome võttis magusamaksu vastu 2011. aastal, kuid Euroopa Komisjon leidis, et see on diskrimineeriv ja seega lubamatu. Soome loobub magusamaksust järgmisel aastal. Taanis kasutuses olnud küllastunud rasvainete maksust loobuti 2014. aastal. Samal aastal võeti vastu otsus loobuda karastusjookide aktsiisist, sest toidumaksud ei andnud soovitud tulemusi kodanike tervise ja heaolu edendamisel. Lisaks üritatakse veel suurendada maksukoormust finantstehingutes, kuid veel pole leitud ülemaailmset lähenemisviisi selle saavutamiseks. Mõned riigid on tugevdanud järelevalvet panganduses ja muutnud määruseid. Euroopas eelistatakse pigem finantstehingute maksustamist. (OECD, 2014)

Majanduskasvuteooriad, mis aitavad vastata küsimusele, millest sõltub riigi pikaajaline majanduskasvu kiirus ning millised tegurid selle määravad, aitavad nendele küsimustele vastata. Need majanduskasvuteooriad võib Parkin'i (2003) järgi jagada kolmeks:

1. Klassikalised kasvuteooriad.
2. Neoklassikalised kasvuteooriad.
3. Uued kasvuteooriad.

Kasvuteooriate puhul määratakse majanduskasv ära tootmisressursside (tööjõud ja kapital) mahu ja nende produktiivsusega (inimeste teadmised/oskused, kapitali tehnoloogiline tase). Mida rohkem on ressursse ja mida produktiivsemad need on, seda suurem on ka SKP. Seega mõjutavad maksud majanduskasvu nimetatud tootmistegurite kaudu. Peamiste tootmisressurssidena käsitletakse tööjõudu ja kapitali. Kui maksud mingil moel mõjutavad

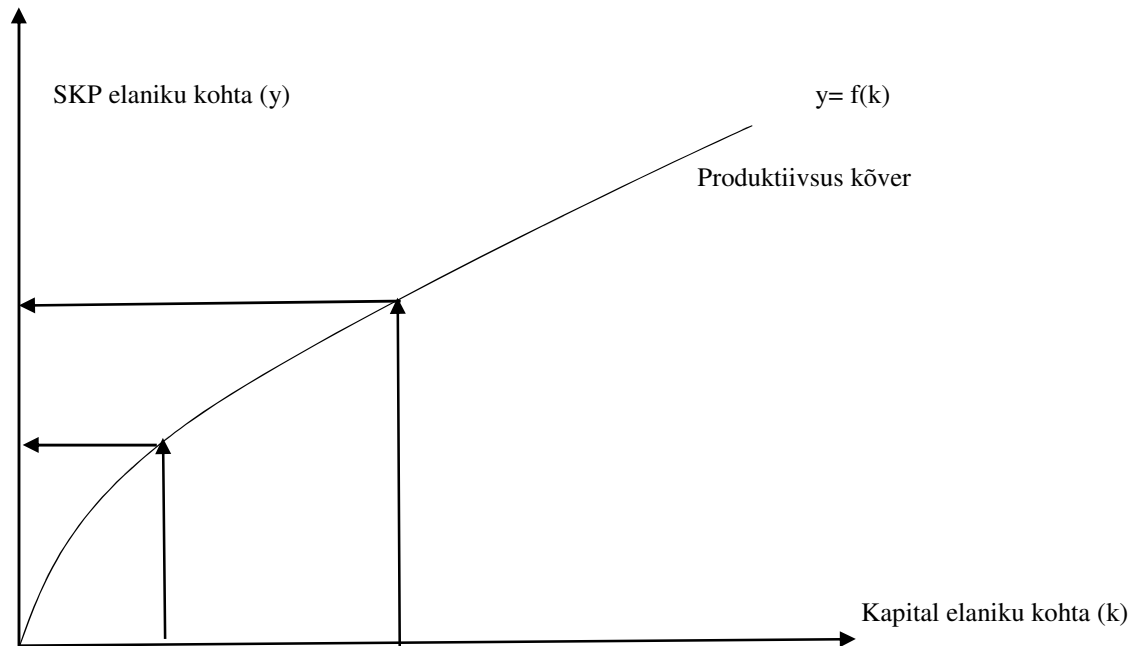
inimeste soovi tööd teha, või ressursside produktiivsust või kapitali hulka majanduses, siis avaldavad maksud mõju ka majanduskasvule ja üldisele heaolutasemele riigis. (Saar, 2005) Kasvuteooriate puhul on oluline see, et kui kasvab säästmine, investeerimiskulutused ning kapital, siis suureneb ka SKP.

Oma raamatus "The Wealth of Nations" püüab Adam Smith vastata peamiselt ühele küsimusele: Kuidas mõõta rahva rikkust? Smith'i eesmärk on teha seda väga põhjalikult, sest merkantilistide jaoks oli riigi toodang aare või raha pakkumine riigi poolt. Nad ei vaadanud rahvuslikku toodangut elanikkonna heaolu alusena, vaid sõja korral varudest saadava rahana. Smith väitis, et toodetavate kaupade varud ning nende kättesaadavaks tegemine elanikkonnale on see, mis võib rikkust luua. Samuti arvas ta, et rahvuslik toodang sõltub kapitali akumulatsioonist ning töö efektiivsusest. See on peamine punkt Smith'i teoorias. (Lanza, 2012, lk 19)

Majanduskasvu peamiseks põhjuseks Smith'i teooria kohaselt on see, kui suur osa rahvastikust on töötav töötlevas tööstuses. Kusjuures oluline on, et nii põllumajandus- kui ka töötleva tööstuse sektor oleksid tootlikud. Smith pidas valitsuse kulutusi ebaefektiivseks. Teine eeldus majanduskasvuks on kapitali akumulatsioon selleks, et riigil oleks kõrge töötava elanikkonna määr töötlevas tööstuses. (Lanza, 2012, lk 19) Seega, klassikaline teooria prognoosib, et pärast tehnoloogia taseme tõusu alguses SKP *per capita* kasvab (sest kapitali piirproduktiivsus kasvab). Majanduskasv põhjustab aga rahvastiku juurdekasvu ning SKP *per capita* hakkab langema. Langus kestab seni, kuni SKP *per capita* on saavutanud oma esialgse taseme, kus see oli enne tehnoloogilise taseme tõusu. Nii on küll tehnoloogia tase kõrgem, kuid kuna kapitali on ühe inimesi kohta vähem, siis SKP *per capita* tase pole muutunud. (Saar, 2016, lk 9)

Eksogeensed ja endogeensed kasvuteooriad näevad selliste muutujate, nagu elanike arv, säästmismäär ja valitsuse fiskaalpoliitilised vahendid, seost majandusega, erinevalt. Neoklassikaline teooria ei prognoosi rahvastiku plahvatuslikku kasvu pärast majanduskasvu kiirenemist (Saar, 2016, lk 10). Neoklassikalisel mudelil on võrreldes endogeense mudeliga mitmeid lihtsustavaid eeldusi (Saar, 2000). Endogeensetes kasvuteooriates pööratakse pigem tähelepanu tehnoloogia arengu uurimisele. Seejuures on oluline ka inim- ja füüsilise kapitali tehtavate investeringutega kaasneva positiivse välismõju olulisus. (Randveer, 2000) Neoklassikalist mudelit iseloomustab kapital ja tööjõud. Kapitali ja tööjõudu iseloomustab kahanev piirtootlikkus. (Randveer, 2000)

Jooniselt 1 nähtub, et SKP elaniku kohta (y) sõltub sellest, kui palju on majanduses kapitali elaniku kohta. Mida rohkem on kapitali, seda suurem on SKP tase. Seega majanduskasv on võimalik üksnes siis, kui toimub kapitali (k) kasv. Kuna kapitali piirtootlikkus on kahanev, siis neoklassikalises mudelis SKP kasv pikal perioodil peatub ja majanduskasvu jätkumine sõltub sellest, kas toimub tehnoloogiline areng või mitte.

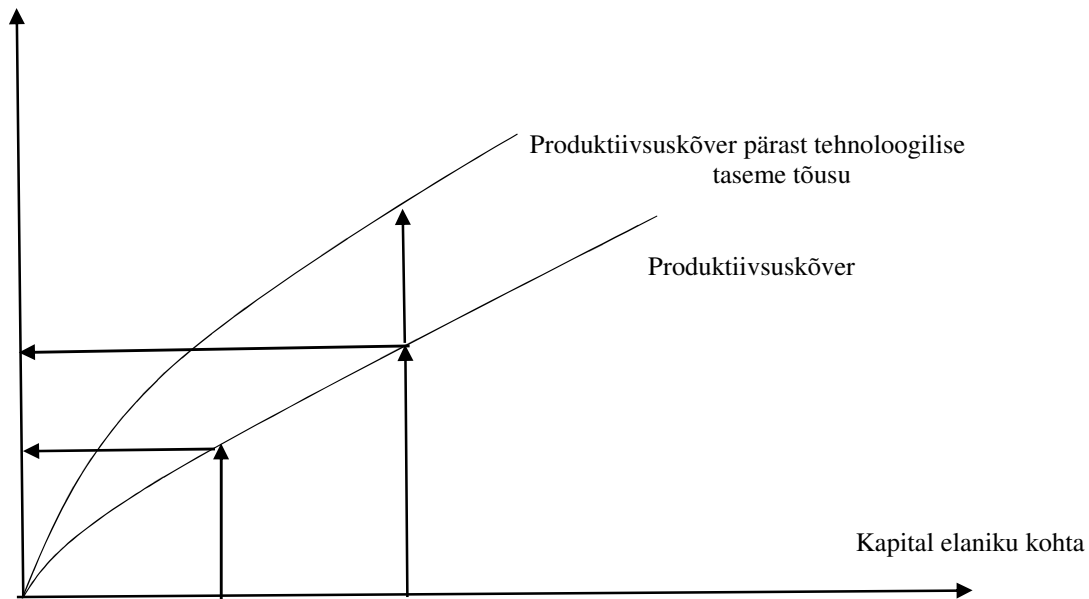

Joonis 1. Solow- Swani kasvumudel (Randveer, 2000; autori koostatud)

Neoklassikalise mudeli üks esindajaid on Solow. Selles kasvumudelis on pikal perioodil majanduskasv määratud ainult produktiivsusega. Teooria kohaselt liiguvad riikide majandused teatud kindlal majanduse stabiilse tasakaaluseisundi (*steady state*) poole. (Varblane, 2004, lk 8) Kapitali ja tööjõu muutused võivad majanduskasvu mõjutada üksnes lühiperioodil, kuid pika perioodi jooksul liigub majandus põhiseisundisse ning majanduse kasvumäärad langevad tasemele, kus nad olid enne tööjõu ja kapitali muutumist. Pikal perioodil kasvab säästmise ja investeeringud, tõuseb kapital ning kasvab SKP. Kuid kuna produktiivsus on Solow' mudelis eksogeenne muutuja, siis ei ole selle mudeli abil sisuliselt võimalik uurida majanduspoliitika mõju majanduskasvule. Küll aga on võimalik suurendada kapitali taset, kui soodustada säästmise taset majanduses, sest see suurendab investeeringuid kapitali ning seeläbi ka SKP taset elaniku kohta. Selleks, et siiski saaks majanduspoliitika seost majanduskasvuga uurida, tuleb muuta osa eksogeenseid muutujaid endogeenseteks ning selle tulemusena saadakse endogeenne kasvumudel. (Mankiw, 1994)

Endogeense ja neoklassikalise mudeli struktuuri erinevust on kirjeldatud joonisel 2. Põhierinevus nende kahe kasvuteooria puhul on see, et neoklassikalises teoorias toimub tehnoloogilise taseme tõus majanduses, mis joonisel väljendub kõvera nihkena ülespoole, pigem juhuslikult, kus produktiivsuskõver nihkub ülespoole, ja seda pole võimalik majanduspoliitikaga mõjutada. Endogeensetes mudelites on see võimalik, kuna eeldatakse, et tehnoloogia taseme kasvu on võimalik mõjutada läbi teadmiste arendamise.

SKP elaniku kohta

Joonis 2. Eksogeense ja neoklassikalise kasvumudeli põhistruktuuri erinevus (Kerem *et al.*, 1998; autori koostatud)

Uute kasvuteooriate eripära seisneb selles, et need selgitavad jätkuvalt majanduskasvu sellega, et on olemas kapitali liik, mis ei allu kahanevuse seadusele. Selleks kapitali liigiks on teadmised. Kui lisada teadmised kapitalile ja tööjõule, siis need muutuvad produktiivsemaks. Selleks, et majandus pidevalt kasvaks, ei pea ootama tehnoloogilise taseme kasvu kui juhuslikku sündmust. Uuele tasemele jõudmiseks tehakse selle nimel pidevalt tööd, laiendatakse teadmiste mahtu. Sellist tegevust stimuleerib soovi teenida kasumit. Kuna kahanevuse seaduse tõttu pidevalt kapitali piirprodukt väheneb, siis soov suurendada kasumit paneb inimesi otsima uusi ja odavamaid tootmismeetodeid. Hetkel käib võidujooks tehnoloogilise arengu ja kahanevuse seaduse vahel ning siiani on võitjaks olnud tehnoloogia, sest majandused pidevalt kasvavad. (Saar, 2016, lk 10) Uutes kasvuteooriates eeldatakse seda, et tehnoloogilist arengut saab ise esile kutsuda investeerides sellesse pidevalt ja süsteemselt. Seetõttu on selles teoorias võimalik pikaajaline pidev SKP kasv. Tehnoloogilise arengu saavutamiseks võib teha näiteks otseste maksude abil ettevõtetele

soodustusi, kaudsete maksude puhul konkreetseid maksusoodustusi, näiteks alandatud käibemaksumäär. Kui mingid maksud soodustavad säästmist, siis suureneb investeerimine uutesse tehnoloogiatesse. Pikal perioodil soodustavad kaudsed maksud kapitali akumulatsiooni.

Üks viis kasvuteooriate eristamiseks on jagada neis kasvu põhjustavad tegurid hinnatavateks ja fundamentaalseteks. Hinnatavad on need põhjused, mis lähtuvad akumuleeritud sisenditest nagu tööjõud ja kapital. Samuti kuuluvad siia tegurid nagu tehnoloogia vahetus. Nendest parameetritest lähtumine annab üldise tulemuse, et edukas majandus on see, kus akumuleeritakse rohkem inim- ja füüsilist kapitali ning on tegemist tehnoloogilise progressiga. Tehnoloogiline areng on oluline seetõttu, et tehnoloogilise arenguta tekiks olukord, kus täiendavast kapitaliühikust saadavast tulemist ei piisaks selleks, et inimesed loobuksid tarbimisest säästmise kasuks. Kuna säästusid aga kasutatakse investeringuteks, siis säästude vähenemise tõttu kapitali akumulatsioon peatub. (Saar, 2005)

Fundamentaalsed kasvu allikad on need, millel on oluline mõju riigi võimele tootmistegureid akumuleerida ja teadmisi toota. Temple (1999) toob esile teguri nagu rahvastiku kasv, finantssektori osa, üldine makroökonomiline keskkond, tulude jaotus, valitsuse suurus osana SKP-st jne. Fundamentaalsete põhjuste uurimise vajadus tuleneb asjaolust, et miks mõned riigid saavutavad akumulatsiooniks vajalike eelduste täitmist ja teised mitte. Majanduskasv näib esinevat teatud vaeste maade alamhulgas, mitte aga kõigis vaestes riikides nagu neoklassikalise teooria põhjal võiks arvata. Fundamentaalsed majanduskasvu põhjused mõjutavad huviseid, võimet ja valmisolekut säästa ja investeerida, omandiõigust, huvitatust innovatsioonist ja ettevõtlusest.

Paljud majandusteadlased arvavad, et kaudsete maksude asemel on otstarbekam kasutada tulumaksu. Seda seetõttu, et tema koormust on raske kanda üle hinda või teisele isikule ning seetõttu põhjustab tulumaks vähem moonutusi tootja ja tarbija valikutes (Ulst, 1995). Ernst & Young (2015) on aga oma empiirilises uuringus välja toonud, et OECD, WTO ja Euroopa Komisjon on veendunud, et üha olulisem on otsestelt maksudelt üleminek kaudsetele. Põhjus seisneb asjaolus, et kaudsed maksud on tugevalt põimunud majandusega. Kui näiteks tehingute laad muutub, on sellel kohe oluline efekt kaudsele maksustamisele. Seetõttu on Euroopa Liidu eesmärk saavutada riiklike süsteemide ühilduvus. (OECD, 2013) Sama oluline põhjus käimasolevale arengule on see, et rahvusvahelise maksu konkurents ja nõrgenenud majandus ei võimalda kasvavat ettevõtlust või üksikisiku tulumaksu.

Maksustamine on tähtsaim ja kõige efektiivsem viis riigitulude suurendamiseks. Selleks, et mõõta majanduslikku tulemuslikkust, on üheks tähtsaimaks indikaatoriks SKP. SKP on kõige olulisem majandust iseloomustav näitaja ja seda kasutatakse kõige sagedamini nii majanduse kasvu kui ka suuruse mõõtmiseks. Selleks, et välja tuua SKP seos maksude struktuuriga, analüüsiti kahte mudelit: lühiajalist ja pikaajalist majanduskasvu. Lühiajalises mudelis sõltub SKP eelkõige nõudluspoolsetest teguritest. Mida suurem on tarbimine, investeerimine, avaliku sektori kulutused ning netoeksport, seda suurem on majanduskasv. Lühiajaline seos kaudsete maksude ja SKP vahel on pigem negatiivne. Otsesed maksud soodustavad investeringuid füüsilisse kapitali ning seeläbi pikaajalist majanduskasvu. Pikaajalise majanduskasvu puhul on oluline pidev tehnoloogiline areng, teadmised, ning tootmisressurssidest tööjõud ja kapital. Mida rohkem on ressursse ja mida produktiivsemad need on, seda suurem on SKP.

2. KAUDSETE MAKSUDE OSAKAAL JA SEOS SKP-GA

2.1 Kaudsete maksude osakaal Euroopa Liidus 2003- 2014

Viimase kümnendi jooksul on Euroopa Liidus näha olnud kaudsete maksude osakaalu kasvu. Uued ja vaesemad Euroopa Liidu riigid keskenduvad enam tarbimise maksustamisele ning vanad ja jõukamad Euroopa Liidu riigid pigem tööjõu maksustamisele. Üks põhjus seisneb selles, eeldatavasti kahjustavad kaudsed maksud majanduskasvu vähem. Tarbimismaksud mõjutavad majapidamiste otsuseid säästa, töötada ja investeerida ning ettevõtete otsuseid toota, investeerida vähem ning luua töökohti.

Arrak (2005) on oma artiklis välja toonud, et maksudega seonduv pole aktuaalne mitte ainult Eestis. Maksusüsteemid on muutunud globaalse riikidevahelise konkurentsi üheks olulisemaks osaks. Riigid konkureerivad üha kasvavate kapitali- ja investeerimisvoogude pärast, mille maht küündib 2005. aastal umbes 2,5 triljoni dollarini. Riikide konkurentsivõime väljendub võimes toota globaalselt konkurentsivõimelisi kaupu ja kindlustada elanikkonna hea elujärg. Nii kapitalivood kui ka riikide konkurentsivõime sõltub üha enam maksusüsteemidest, mida reformivad ja mille maksukoormust alandavad paljud riigid.

Maksupoliitikas levib trend liikuda otsestelt maksudelt üle kaudsetele. Näiteks Euroopa Liidus tõusis 2012. aastal kaudsete maksude keskmine määr 0,37% protsendipunkti 21,13%-le, samas kui ettevõtte tulumaksu keskmine määr vähenes 0,02 protsendipunkti 22,6%-le. Nii Euroopas kui ka globaalselt on oodata kaudsete maksude tõusu jätkumist, sest riigikassad vajavad raha, kuid investeringute meelitamise nimel hoitakse ettevõtte tulumaksumäärasid pigem languses. Eestis ei ole paaril viimasel aastal otseste maksude määrad muutunud. (Zernask, 2013)

On palju põhjusi, miks valitsuse maksutulud varieeruvad aastast aastasse. Peamised põhjused on näiteks muutused majandusaktiivsuses (mõjutab näiteks tööhõive), maksuseadustes (maksu- ja piirmäärad, erandid jne) ning muutused SKP-s. Maksutulud vähenes Euroopas oluliselt aastatel 2009- 2013, kuid mõju oli märgatav juba 2008. aastal. Alates sellest aastast vähenesid olulised ka otsesed maksud Euroopas (13,7% SKP-st) kuni 2009. aastani (12,7% SKP-st). Alates 2011. aastast kuni 2012. aastani kasvasid otsesed

maksud 28 Euroopa Liidu liikmesriigis 12,8% ning SKP 13,2%. 2008. ja 2009. aastal väljendus otseste maksude langus tugevamalt kui kaudsete maksude oma. (Eurostat, 2014a)

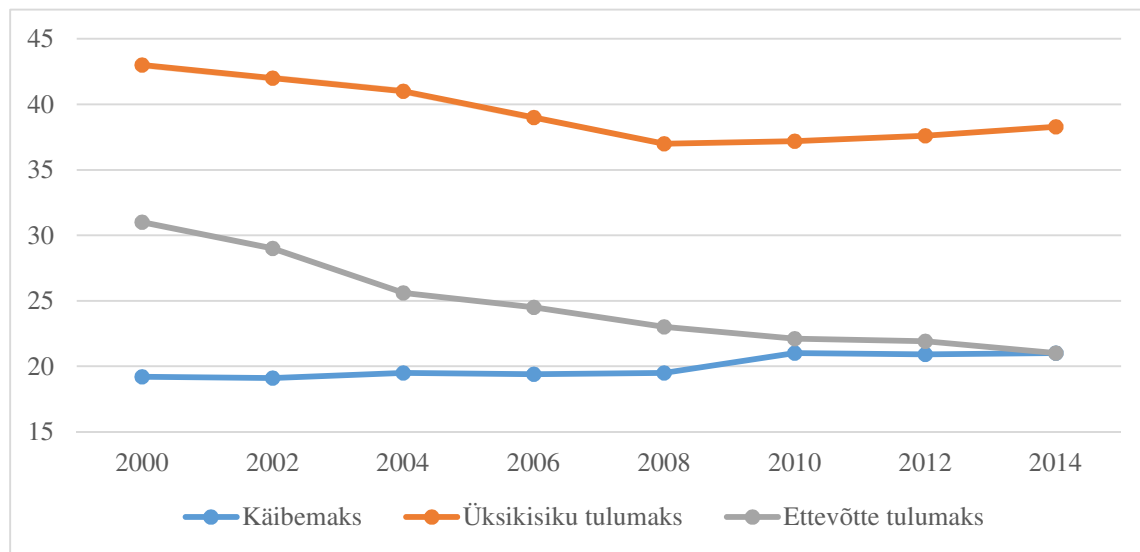
Viimaste aastate jooksul on liikmesriigid kasvatanud oma maksutuluseid. Kõik peamised maksustamise liigid- kaudsed ja otsesed maksud ning vähemal määral sotsiaalmaksud- on tõusnud SKP osakaalus. 2015. aastal kogu maksutulu eeldatavasti langeb, kuigi vähesel määral. Vaatamata sellele, et prognoositavalt jäävad otsesed ja kaudsed maksud stabiilseks, sotsiaalkindlustusmaksud vähenevad. (Euroopa Komisjon, 2015)

Liikmesriikidel, kes liitusid Euroopa Liiduga peale 2004. aastat, on erinev maksustruktuur võrreldes nendega, kes olid varem liitunud. Vanad liikmesriigid on: Saksamaa, Prantsusmaa, Suurbritannia, Itaalia, Portugal, Hispaania, Iirimaa, Luksemburg, Austri, Belgia, Kreeka, Soome, Rootsi, Taani ja Holland (edaspidi EL-15). Uute liikmesriikide hulka kuuluvad riigid, kes on Euroopa Liiduga liitunud alates aastast 2004: Eesti, Läti, Leedu, Poola, Sloveenia, Slovakkia, Tšehhi, Ungari, Malta, Küpros, Bulgaaria, Rumeenia ja Horvaatia. Inceu *et al.* on oma uurimuses välja toonud, et uutes ja vanades liikmesriikides on erinevad maksustruktuurid ning uued liikmesriigid koguvad otseste maksudega väiksema osa maksutuludest kui Euroopa Liidus tervikuna. Kui EL-15 riigid tõstsid võrdselt otseste ja kaudsete maksude ning sotsiaalmaksude tulusid, siis hiljem liitunud riikidel on otseste maksude osakaal maksutuludes väiksem (v.a Malta).

Kaudsed maksud, mille maksukoormust kannab definitsiooni kohaselt tarbija ning mis ei toetu kasumile, on muutustest palju vähem mõjutatavad. Seda tõestab ka hiljutine maksualane uurimus, mida viidi läbi 28-s Euroopa Liidu liikmesriigis. Jooniselt 3 nähtub, et riigid on suurendanud käibemaksu määrasid samas tempos nagu on vähendanud ettevõtete ja üksikisikute tulumaksumäärasid. (Ernst & Young, 2015) EU- 28 keskmised maksumäärad kasvasid 2% 2008- 2014 (19,5%- lt 21,5%- le). Samal perioodil kasvasid kõiki liikmesriikide aktsiisimäärad ühe või enama aasta jooksul. (Garnier *et al.*, 2014, lk 6)

Tarbimismaksud moodustavad ligikaudu kolmandiku OECD riikides kogutud maksudest. Tarbimismakse on kahte liiki: maksud üldisest tarbimisest (näiteks käibemaks) ja maksud spetsiifilistelt kaupadelt ja teenustelt (enamasti aktsiisid). Alates 1980. aastate keskpaigast on käibemaks olnud peamine tarbimismaks maksutulude osas. Käibemaksu makstakse lõpptarbimiselt ning see on üldjoontes neutraalne toomisprotsessi ja rahvusvahelise kaubanduses osas. Käibemaksu peetakse majanduskasvu soodustavaks maksuks. Paljud

riigid on püüdnud lisatulusid tõsta pigem käibemaksu, kui ühegi teise maksu arvelt. (OECD, 2014)

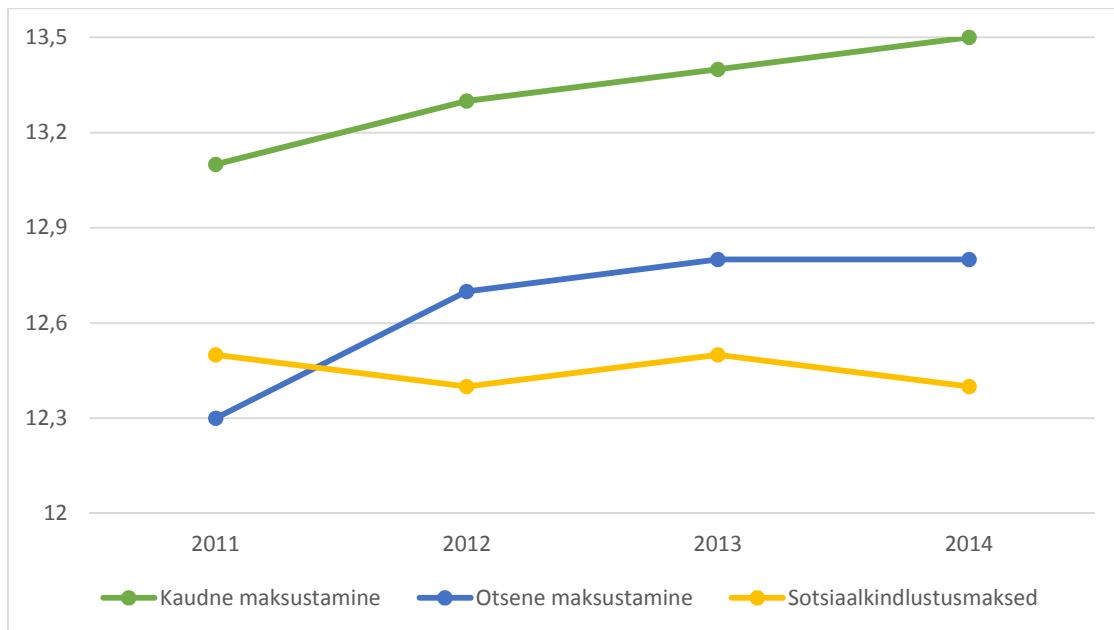

Joonis 3. 28 liikmesriigi keskmised maksumäärad 2000- 2014. aastal (%) (Euroopa Komisjon, 2014; autori koostatud)

Väikseim otseste maksude osakaal on Horvaatias (17,1%), Leedus (18,0%, mis oli 2008. aastal 30,3%), Bulgaarias (18,8%), Ungaris (19,2%) ning Slovakkias (19,7%). Kõik need riigid on vastu võtnud ühtse maksumäära, mis tavaliselt toob kaasa tulude vähenemise pigem otsestes kui kaudsetes maksudes. Inglismaal, Rootsis, Islandil ja ka Norras on suhteliselt kõrge otseste maksude osakaal maksutulust. Taanis ning vähemal määral ka Rootsis ja Inglismaal on sotsiaalmaksu osakaal kokku maksutuludest madal. Põhjus sellise madala sotsiaalmaksu osakaalu osas Taanis on väga konkreetne: enamus hoolekandekulusid ei finantseerita maksutuludest. Selline süsteem nõuab kõrget otseste maksude määrasid ning just Taani on see riik Euroopas, kus on kõige suurem otseste maksude osa maksutuludes. Holland, Saksamaa ja Prantsusmaa on riigid, mis on täiesti erinevad Taani maksusüsteemist. Nendes riikides on kõrge sotsiaalmaksete osakaal kogu maksutulust ning suhteliselt madal otseste maksude osa maksutuludest. (Eurostat, 2014a) Maksutulude muutused on näha joonisel 4.

Euroopa Liidus on püsinud selge erinevus erinevatel ajaperioodidel ühinenud liikmesriikide tulude tasemes. Erinevus uute ja vanade liikmesriikide maksutuludes on see, et uute liikmesriikide maksustruktuuri kujunemine on enamasti toimunud väliste tegurite mõjul. Siinkohal on oluline just liikmesriikide kohustus harmoniseerida maksusüsteem Euroopa Liidu nõuetega. (Laido, 2016)

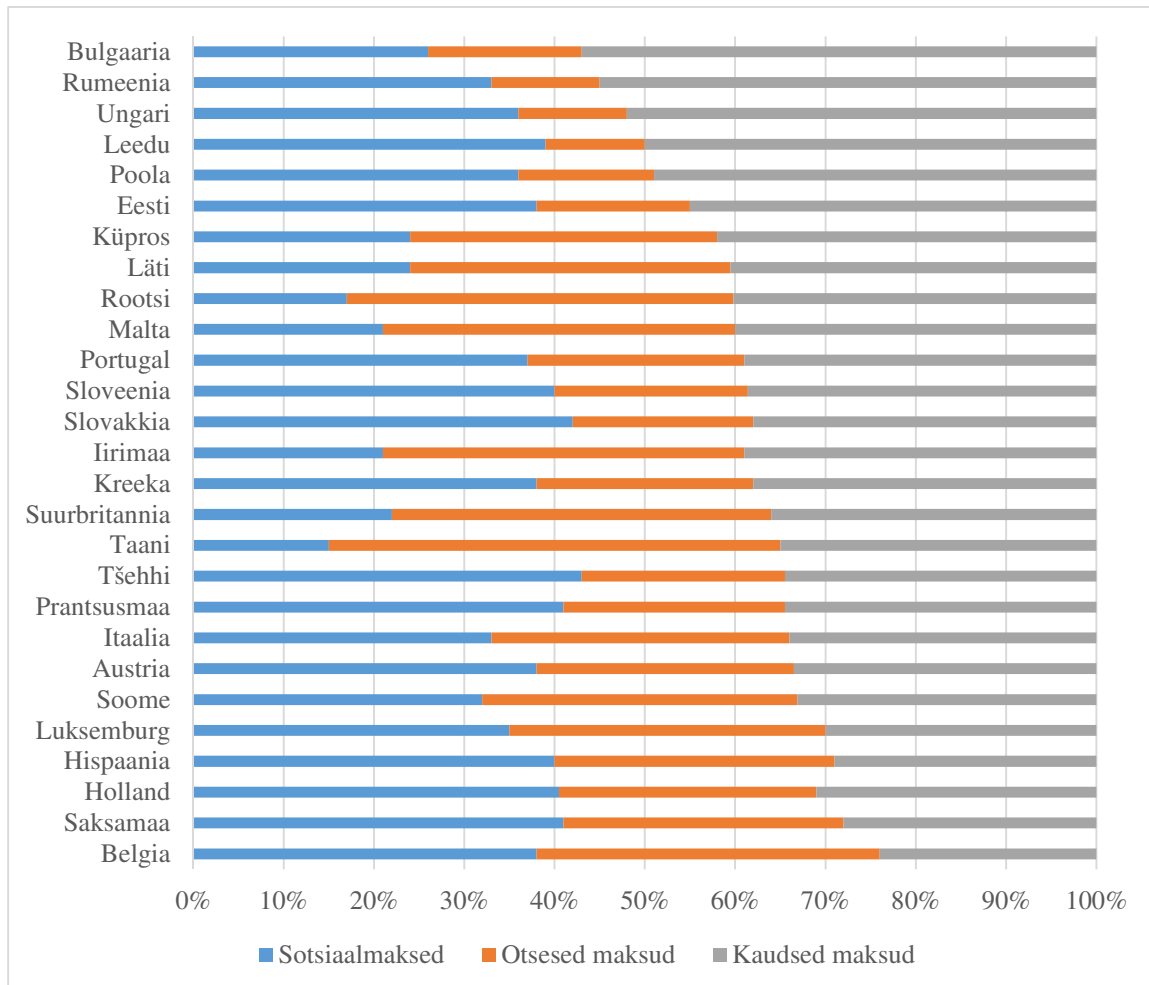
Joonis 4. Muutused maksutuludes Euroopa Liidus (% SKP-st) (Euroopa Komisjon, 2015; autori koostatud)

Alates 2009. aastast on käibemaksu standardmäärad enamikes liikmesriikides pidevalt kasvanud. 2012. aastal varieerus keskmine käibemaksumäär 15,0% Luksemburgis ja 17,0% Küprosel kuni 27,0% Ungaris ja 25,0% Taanis ja Rootsis (Eurostat, 2012). Euroopa Liidu keskmine käibemaksumäär kasvas 2008ndal aastal 19,5%-lt 21,5%-ni 2014. aastal. Selle aja jooksul tõusis käibemaksumäär 20 liikmesriigis. 2014. aastal tõusis käibemaksu määr Prantsusmaal, Itaalias ja Küprosel. Teised kõrge käibemaksumääraga riigid on veel Soome, Iirimaa ja Kreeka (23,0%). Väiksem käibemaksu osakaal kogumaksutulust on aga Maltal ja Hispaanias (18,0%) ning Saksamaal ja Hollandis, kus maksumäär on 19,0%. (Eurostat, 2014a)

Euroopa Liidus toetub kõige enam kaudsele maksustamisele Bulgaaria. 2012. aastal oli kaudsete maksude osakaal kogumaksutulust Bulgaarias 55,3%. Peaaegu kaks kolmandikku sellest laekub käibemaksust ja kolmandik aktsiisidest. Samas jääb Bulgaaria 18,8%-line käibemaksumäär Euroopa Liidu keskmisest madalamaks. (Eurostat, 2014a) Teised ulatusliku kaudse maksustamisega riigid on Rumeenia (46,7% kogumaksutulust), Ungari (45,7%) ja Leedu (45%). Nendes riikides on tarbimismaksude laekumine viie aasta jooksul pidevalt kasvanud ja see on ringitud käibemaksumäärade muutustest, kusjuures on tõstetud ka madalamaid käibemaksumäärasid. (Lill, 2012, lk 23)

Jooniselt 5 nähtub, et madalaima kaudsete maksude osatähtsusega riigid kogumaksutulust olid 2014. aastal Euroopa Liidus Belgia (28%), Saksamaa (29,2%), Holland (30%) (Eurostat,

2014b) Hispaania (33,5%) ja Luksemburg (38,9%) (Eurostat, 2014a). Saksamaa ja Belgia on viimase viie aasta jooksul olnud stabiilselt kõige väiksema tarbimismaksude osatähtsusega riigid. Käibemaksu määr on Belgias üle kümne aasta püsinud 21%. Tarbimise vähenemise tõttu kriisiaastatel Hollandis kaudsete maksude osatähtsus kogumaksutulust pisut vähenes, kuigi maksude määr jäi samaks. Luksemburg paistab silma Euroopa Liidu kõige madalama käibemaksumääraga, mis on 15%. Samal ajal on seal kuus erinevat käibemaksumäära olenevalt kauba või teenuse liigist. (Eurostat, 2014b)

Joonis 5. Maksutulude jaotus Euroopa Liidu riikides 2014. aastal (% kogumaksutuludest) (Eurostat, 2014b; autori koostatud)

Viimaste aastate jooksul on Euroopa Liidu riikide üldine maksukoormus olnud suhteliselt püsiv, ulatudes umbes 40%-ni SKP-st. 2011. aastal olid otsesed maksud 12,6%, kaudsed maksud 13,1% ning sotsiaalkindlustusmaksed 13,9% SKP-st. Ka maksude struktuur Euroopa Liidus oli suhteliselt stabiilne. Sellegi poolest on olnud viimase kümnendi jooksul kiire majanduskasv nendes riikides, kus oli algsetl (2000-2002) maksukoormuse tase madalam. Kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides, peale Bulgaaria, on kaudsete maksude osa

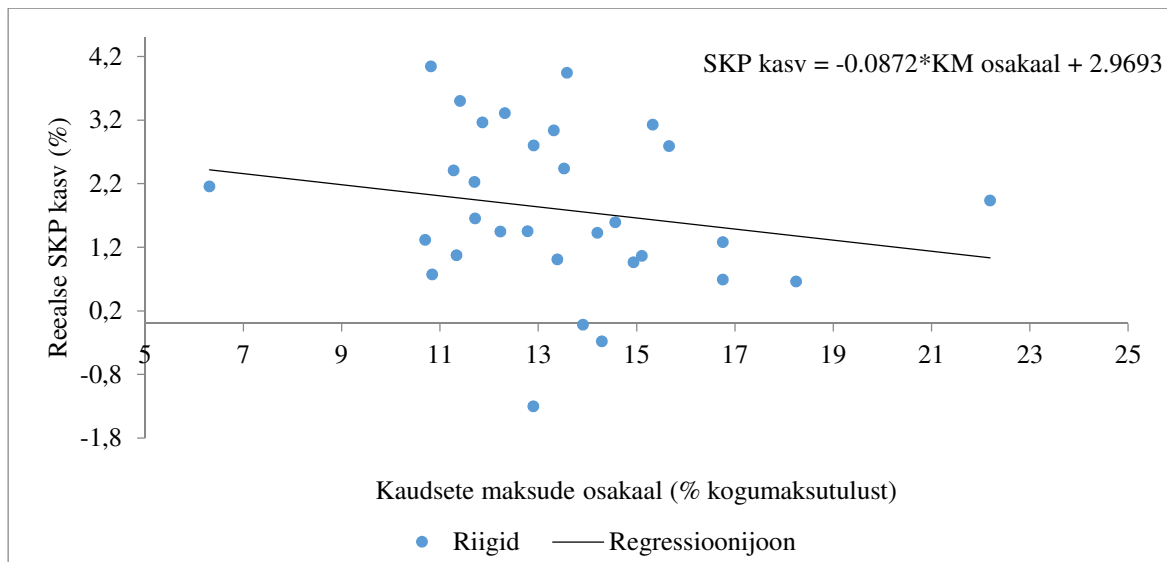
alla poole kogumaksutulust (46,7%). Ungaris on see näitaja 45,7%, Leedus 45% ja Poolas 43,3%. Sellised näitajad on peamiselt tingitud käibemaksuäärade muutustest. Tööjõu ja kapitalimaksude tase on võrreldes tarbimismaksudega väga tugevas korrelatsioonis nii kümnendi alguses kui ka lõpus. Tööjõu ja kapitalimaksude tase SKP-s on vähenenud, samas tarbimismaksude tase mitte. (Trasberg, 2013, lk 175)

Uurides Eurostati andmeid 2003- 2014. aastate kohta selgus, et kaudset maksusüsteemi toetavad pigem Kirde- Euroopa (Eesti, Läti, Leedu) ning Kagu-Euroopa (Bulgaaria, Rumeenia, Kreeka). Nendes riikides panustatakse pigem tarbimismaksude kogumisele, kusjuures käibemaksuäärasid tõstetakse pidevalt. Lääne-Euroopa riigid, näiteks Saksamaa, Belgia ja Holland, paistavad silma madalaima kaudsete maksude pooldajana. Nendes riikides on pigem madalamad käibemaksuäärad, kus olenevalt kaubast või teenusest on riigis mitu erinevat käibemaksuäära. SKP kasvust on näha, et majanduskasv on olnud kiirem riikides, kus pooldatakse pigem otsest maksusüsteemi.

2.2 SKP taseme ja kasvu seos kaudsete maksudega Euroopa Liidus

Sügav majanduslangus 2008-2010. aastatel ja riigivõlgade kriitiline tase on suunanud Euroopa Liidu liikmesriikide fookuse oma maksusüsteemi tõhustamisele. Maksud ei peaks mitte ainult hõlbustama sujuvat piiriülest kaubategevust, vaid peaks võimaldama koguda piisavalt tulusid avaliku sektori vajadusteks ning soodustama majanduskasvu. Maksustruktuuril on oluline mõju majanduskasvule. Just seetõttu on Euroopa maksupoliitikaga tegelevad institutsioonid teinud ettepanekuid maksustruktuuri ümberkujundamiseks eesmärgiga ergutada majanduskasvu, nihutades maksukoormust tööjõu maksustamiselt tarbimise, loodusressursside kasutamise ning kinnisvara maksustamisele.

Selleks, et selgitada välja, kui tugev või nõrk on seos kaudsete maksude ja majanduskasvu vahel, on autor koostanud regressioonimudeli. Mudelis valiti sõltumatuks muutujaks kaudsete maksude osakaal maksutuludes ja sõltuvaks muutuks SKP reaalkasv. Periood, mille andmete kohta regressioonanalüüs läbi viidi, oli 2004- 2014 ning seda tehti keskväärtuse põhjal. Ehk iga riigi jaoks leiti uuritud perioodil kaudsete maksude osakaalu ja SKP reaalkasvu aritmeetiline keskmine ja nende põhjal hinnati mudel. Tulemusi on näha jooniselt 6.

Joonis 6. Kaudsete maksude osakaalu ja reaalse SKP kasvu vaheline seos Euroopa Liidu liikmesriikides 2004-2014 (autori koostatud lisade 1 ja 2 põhjal)

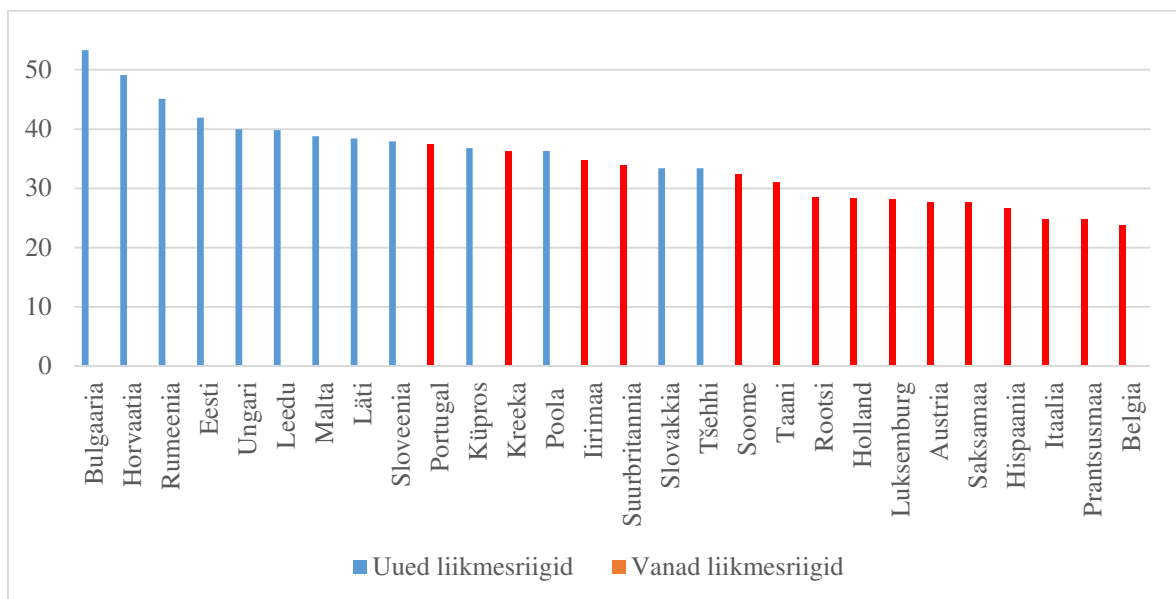
Regressioonivõrrandist nähtub, et riikides, kus kaudsete maksude osakaal on 1 protsendipunkti võrra kõrgem, on reaalse SKP kasv 0,09%-punkti võrra madalam (vaata joonist 6). Regressioonanalüüs kinnitas negatiivset seost tarbimismaksude osakaalu ja SKP kasvu vahel. Negatiivsest seosest saab järeldada seda, et SKP kasv on olnud madalam riikides, kus on kaudsete maksude osakaal kõrgem. Ühelt poolt võib see tuleneda sellest, et kaudsed maksud ongi mõjutanud SKP kasvu negatiivselt (näiteks tõstnud kaupade hindasid ja vähendanud tarbimist). Teiselt poolt sellest, et otsestel maksudel on olnud positiivne mõju SKP kasvule, näiteks tulusid on rohkem ringi jaotatud ja seeläbi on ühiskond sidusam. Kuid siin mängivad rolli ka teised töös mitteuuritud tegurid, mis on võinud madalama SKP tasemega riikides majanduskasvu pärssida ja kuna nendes riikides on just enam kasutatud kaudseid makse, siis on regressioonmudelil tulnud seos negatiivne.

Kümnendi jooksul on olnud püsiv ja positiivne korrelatsioon maksukoormuse ja sissetulekute tasemete vahel. Mida suurem on sissetulekute tase riigis, seda kõrgem on maksude tase. Madalama tulutasemega riikides on suurem osakaal kaudsetel maksudel. Nendes riikides on otseste maksude baas (tulu ja kasum) sageli piiratud. Just seetõttu keskendutakse rohkem tarbimise maksustamisele. Regressioonanalüüsi tulemus näitas, et kaudsete maksude suurem osakaal seostub madalama SKP kasvuga.

Madalama sissetulekuga riigid on sageli administratiivselt vähem suutlikud tuluga seotud maksude kogumisel. Madalama tulutasemega riigid kasutavad enam kaudseid makse. Kuna madalama SKP tasemega riikides, kes kasutavad enam kaudseid makse ja on kogenud

madalamat SKP kasvu, on ka üldine maksukoormus madalam, siis on tulemused üsna huvitavad, sest üldiselt peetakse madalamat maksukoormust majanduskasvu soodustavaks teguriks. Jõukamad riigid kasutavad aga proportsionaalselt rohkem otseseid makse. Kõrgem sissetulek ja haldussuutlikkus võimaldavad koguda rohkem tulu isiklike sissetulekute ja ettevõtete kasumite alusel. (Trasberg, 2013, lk 177) Selline on seos, mida on ka viimasel kümnendil Euroopas näha olnud. Madalama sissetulekuga ELi riigid kasutavad rohkem kaudseid makse ja vähem otsest maksustamist. Uued Euroopa Liidu liikmesriigid olid enamasti madala sissetulekuga Kesk- ja Ida- Euroopa riigid. Lähtudes Euroopa Liidu kaudsete maksude harmoniseerimise nõudest, suurendasid nimetatud riigid tarbimismaksude määrasid (käibemaks, aktsiisid) ning kehtestasid uusi kaudseid makse. See kõik suurendas ka madala sissetulekuga riikide kaudsete maksude koormust.

Jooniselt 7 nähtub, et uutes liikmesriikides on tarbimismaksude osakaal kogumaksutulust oluliselt suurem kui vanades liikmesriikides. Erinevates uuringutes on välja toodud, et Ida- ja Kesk-Euroopa liikmesriigid koguvad tarbimismaksudega arvestatava osa maksutuludest, samal ajal kui Põhja- ja Kesk-Euroopa riikides tuleb suurem osa maksutuludest töjõumaksudest (Laido, 2016).

Joonis 7. Tarbimismaksude osakaal kogumaksutulust Euroopa Liidu liikmesriikides 2012. aastal (%) (Euroopa Komisjon, 2015; autori koostatud)

Pikaajalise majanduskasvu (2004- 2014) ja maksustruktuuride seose kirjeldamisel regressioonmudeliga selgus, et kaudsete maksude osakaalu suurenemisel majanduskasv alanes. Riigid, kes on kaudsete maksude osakaalu suurendanud, on näiteks Rumeenia,

Ungari, Poola, Leedu ja ka Eesti. Kaudsete maksude osakaalul on piiratud mõju majanduskasvule. Kõrgema kaudsete maksudega (madalama SKP tasemega) riikides on madalam majanduskasv olnud. Kõrgema tulutaseme ja väiksema kaudse maksukoormusega riigid on saavutanud pikaajalisema majanduskasvu. Regressioonanalüüsi põhjal saab väita, et kaudse maksustamise madal tase selgitab ka suures mahus SKP kasvu põhjusi viimase kümnendi jooksul. (Eurostat, 2014c)

Tootmis- ja importmaksud on aastatel 2005- 2014 Euroopa Liidus olnud väga erinevad. Suurima tõusu on läbi teinud Eesti, Kreeka, Ungari ja Soome. Suurima languse on läbi teinud Bulgaaria, Slovakkia, Iirimaa ning Serbia. Euroliidu madalam tollimaksude osakaal SKP-st on Šveitsis (6,1%) ning kõrgeim Rootsis (22,1%). Riikides, kus on kaudsete maksude osakaal väiksem, on majanduskasv olnud suurem. Šveitsis, Norras, Luksemburgis, Belgias, Hollandis ja Taanis on SKP elaniku kohta suurem, kui näiteks riikides, kus riik pooldab kaudseid makse. Samas paistab silma ka Rootsi, kellel on importmaksudel suur osa SKP-st. Nii on näiteks Eesti, Kreeka, Bulgaaria, Läti, Leedu ja paljud teised riigid kasvatanud oma majandust oluliselt vähem. Luksemburgis on SKP elaniku kohta 80 500 eurot aga Eestis 13 400 eurot. Leedus 10 800 eurot, Lätis 11 500 eurot, Norras aga 67 800 eurot. (Eurostat, 2015). Kaudsete maksude osakaal SKP-st on välja toodud Lisas 1.

Arrak (2005) on oma artiklis rõhutanud seda, et viimase paarikümne aasta jooksul on selgeks saanud see, et hästi läheb nendel riikidel, kes on asunud õigeaegselt ja kardinaalselt majandust dereguleerima, konkurentsi ja innovatiivsust stimuleerima, maksukoormust ja valitsust kärpima ning seega andnud majandusele tagasi sellele omase paindlikkuse. Deregulatsioon, innovatsioon ja konkurentstile avatus on märksõnad, mis iseloomustavad kiirelt edenevaid riike ja eristavad neid mahajääjatest. Edukate hulka kuuluvad põhjala riigid on oma kasvumootoriks rakendanud info- ja kommunikatsioonitehnoloogias toimunud revolutsioonilised muudatused, olles suutnud kohandada oma majandusstruktuuri ja haridussüsteemi.

Euroopa Liidu üldine maksukoormus on viimase kümnendi jooksul olnud suhteliselt stabiilne, ulatudes umbes 40%-ni SKP-st. Ka maksude struktuur on olnud Euroopa Liidus püsiv. Madala sissetulekuga riigid on enamasti Kesk- ja Ida- Euroopa riigid nagu näiteks Bulgaaria, Leedu, Poola ja Eesti. Kõrgema sissetulekuga riigid pooldavad rohkem otsest maksustamist, sest kõrgem sissetulek ja haldussuutlikkus võimaldavad koguda rohkem tulu isiklike sissetulekute ja ettevõtete kasumite alusel. Kõrgema sissetulekuga riigid on näiteks

Luksemburg, Saksamaa, Belgia, Holland ja Prantsusmaa. Regressioonanalüüsi käigus uuriti, kuidas SKP kasv on seotud kaudsete maksude osakaaluga. Analüüsi käigus jõuti järeldusele, et kaudseid makse pooldatavates riikides on SKP kasv väiksem, kui riikides, kes kasutavad otsest maksustamist. Seega, kaudsete maksude pooldamine on pigem majanduskasvu mittesoodustav. Selline seos on huvitav, sest enamasti peetakse madalamat maksukoormust majanduskasvu soodustavaks teguriks.

KOKKUVÕTE

Hoolikalt kavandatud maksusüsteemil võib olla märkimisväärne mõju riigi majandusele. See võib aidata tagada stabiilset riigi rahandust, edendada majanduskasvu, tööhõivet ja konkurentsivõimet ning aidata kaasa õiglasele sissetulekute jaotusele.

Teema aktuaalsus tulenes asjaolust, et maailmamajandus ning euroala riikide majanduse nõrkus on mõjunud ka Eestile negatiivselt. Euroopa Liidu riikide maksukoormus on olnud kümne aasta jooksul suhteliselt stabiilne. Selle aja jooksul on otsene maksustamine (tööjõu ja kapitali) vähenenud ning tarbimise maksustamine kasvanud. Samal ajal kui kõrge otseste maksude tase on positiivses korrelatsioonis pikaajalise majanduskasvuga, on kaudse maksustamise osakaaluga riikides majandus aeglasemini kasvanud.

Teema on uudne, kuna mitmed Euroopa Liidu riigid on kasutusele võtnud kaudse maksustamise süsteemi ning seetõttu on oluline uurida, millist mõju see majanduskasvule kujutab.

Lõputöös käsitletavaks probleemiks oli küsimus, millised on seosed kaudsetel maksudel tugineva maksusüsteemi ja majanduskasvu vahel. Eestis on viimastel aastatel tõstetud kaudseid makse. Lähtudes eeldusest, et erinevad maksud avaldavad majanduskasvule erinevat mõju, võivad sellised muutused avaldada mõju ka majanduskasvule Eestis.

Töö eesmärgiks on välja selgitada seos kaudsete maksude ja majanduskasvu vahel Euroopas.

Töö eesmärgi saavutamiseks oli püstitatud neli uurimisülesannet. Esimene ülesanne oli anda ülevaadet otseste ja kaudsete maksude erinevusest. Maksustamisel on eristatud fiskaalseid ja mittefiskaalseid eesmärke. Esimesel juhul peetakse maksude ainsaks funktsiooniks riigikassa tulude kindlustamist. Teisel juhul nähakse maksudes ka majandus- ja sotsiaalpoliitika instrumenti. Tegelikult on maksudel veel terve rida muid eesmärke, otseste ja kaudsete kõrvalmõjusid maksumaksja suhtes. Kõige suurem mõju on kahtlemata tollimaksudel ja aktsiisidel. Suurim erinevus otseste ja kaudse maksustamise vahel on asjaolu, et otseste maksude puhul koormatakse maksumaksjat otseselt. Kaudse maksustamise puhul kannab maksukoormust lõpptarbija. Näiteks käibemaksu puhul on maksustamise objektiks füüsilise või juriidilise isiku tegevus ja see on kehtestatud vaid fiskaalsetel eesmärkidel. Kaudseid makse loetakse üldisteks maksudeks ning need

moodustavad enamikes Euroopa riikides suurema osa eelarvetuludest. Eestis on kaudsetest maksudest oluline roll eelkõige käibemaksul ning aktsiisidel.

Teine ülesanne oli anda ülevaade maksude mõjust majanduskasvule. Maksustamine on tähtsaim ja kõige efektiivsem viis riigitulude suurendamiseks. Kui siiani on Euroopas ja maailmas üldiselt pooldatud pigem otseseid makse, siis nüüd on see muutumas. OECD, WTO ja teised suured organisatsioonid on toonud sellise muutuse põhjuseks asjaolu, et kaudsed maksud põimuvad tugevamalt majandusega ning on muudatustest vähem mõjutatavad. Lühiajaline seos kaudsete maksude ja SKP vahel on pigem negatiivne. Otsesed maksud seevastu soodustavad investeringuid füüsilisse kapitali ning seeläbi pikaajalist majanduskasvu. Pikaajalise majanduskasvu puhul on oluline pidev tehnoloogiline areng, teadmised, töajõud ja kapital. Mida rohkem on ressursse ja mida produktiivsemad need on, seda suurem on SKP.

Kolmas ülesanne oli anda ülevaade maksude struktuurist Euroopa Liidus. Uurides Eurostati maksutulude andmeid Euroopas aastatel 2003- 2014, selgus, et kaudset maksusüsteemi toetavad pigem Kirde- Euroopa (Eesti, Läti, Leedu) ja Kagu- Euroopa (Bulgaaria, Rumeenia, Kreeka). Nendes riikides panustatakse tarbimismaksude kogumisele, kusjuures käibemaksumäärasid tõstetakse pidevalt. Lääne- Euroopa riigid, näiteks Saksamaa, Belgia ja Holland, paistavad silma madalaima kaudsete maksude pooldajana. Nendes riikides on madalad käibemaksumäärad, kus olenevalt kaubast või teenusest on riigis mitu erinevat käibemaksumäära. SKP kasvust on näha, et majanduskasv on olnud kiirem riikides, kus pooldatakse otsest maksusüsteemi.

Neljas ülesanne oli analüüsida SKP taseme ja kasvu seoseid kaudsete maksudega Euroopa Liidus. Regressioonanalüüsi käigus uuriti, kuidas SKP kasv on seotud kaudsete maksude osakaaluga kogumaksutuludes. Analüüsi käigus jõuti järeldusele, et seos on negatiivne. SKP kasv on madalam seal, kus kaudsete maksude osakaal on suurem, sest kaudsete maksude osakaalu tõstmine võib majanduskasvu pidurdada. Vähemalt on see seotud madalama kasvuga, isegi kui täpne mõju tekkimise mehhanism pole selge.

Edaspidi peaks täiendavalt uurima, millistel konkreetsetel kaudsetel maksudel on majanduskasvule suurim mõju. Samuti võiks uurida, kui paljud ja millised riigid Euroopas neid makse kasutavad ja kui oluliselt see on nende majandusele kaasa aidanud. Samuti võiks käesolevas töös läbiviidud analüüsi teostada ka vaid Eesti kohta, saamaks aimu, kui palju on

aastate jooksul maksude struktuur muutunud ning kas see on olnud majanduskasvu seisukohalt pigem positiivne või negatiivne.

SUMMARY

Carefully designed tax system can have a significant impact on the national economy. This can help to ensure stable public finances, promote economic growth, employment and competitiveness and contribute to a fair distribution of income. The tax revenue of the state budget is the most important source of income. By imposing taxes, the state can be functioning money and offering them a variety of public goods and services.

The title of this thesis is „The link between indirect taxation and economic growth“, is to determine whether there is a connection between the indirect taxes and GDP. The thesis is written in Estonian, it contains two main chapters, each containing two subsections that amount up to 42 pages. The author refers to 60 sources.

The subject matter is topical because the world economy and euro area countries economic weakness has been affected Estonia negatively, too. The tax structure in Estonia is changing and the ongoing public debate is important because the tax policy needs bigger reforms.

The aim of the thesis is to establish whether there is a connection between indirect taxes and economic growth in Europe. In order to achieve the purpose of the thesis, the author has set the following research assignments:

1. To provide an overview of the difference of direct and indirect taxes.
2. To provide an overview of the impact of the economy of taxes.
3. To provide a statistical overview of tax structure in European Union in 2003- 2014.
4. To analyse the level of GDP growth and the connection of indirect taxes.

The research method used is regression analysis. The analysis result showed that the GDP growth is connected with the share of indirect taxes. In conclusion, the connection is negative. The growth of GDP is lower in those countries where the share of indirect taxes are larger. Examining data from Eurostat, the tax revenue in Europe between 2003- 2014 showed that the indirect tax system rather support the North- Eastern Europe (Estonia, Latvia, Lithuania) and South- Eastern Europe (Bulgaria, Romania, Greece). Western European countries such as Germany, Belgium and the Netherlands stand out as the lowest of indirect taxes in favor.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Alkoholi-, tubaka- ja kütuse- ja elektriaktsiisiseadus (2016).
- Arrak, A., 2005. Maksud ja majanduskasv ehk mõningatest väärarusaamadest seoses maksudega. EML ajakiri MaksuMaksja, juuni/juuli nr 6/7.
- Atkinson, A. & Stiglitz, J., 1976. The Design of Tax Structure: Direct versus Indirect Taxation. Journal of Public Economics 6. North- Holland Publishing Company.
- Buchanan, J.M., 1970. The Public Finances. Irwin: USA.
- Ernst & Young, 2015. Indirect tax in 2015. A Review of Global Indirect Tax Developments and Issues. [Võrgumaterjal] Leitav: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-indirect-tax-developments-in-2015/\\$FILE/ey-indirect-tax-developments-in-2015.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-indirect-tax-developments-in-2015/$FILE/ey-indirect-tax-developments-in-2015.pdf) [Kasutatud 06.02.2016].
- Cnossen, S., 2010. The Economics of Excise Taxation. International Studies Program, Working Paper 10-18. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://icepp.gsu.edu/files/2015/03/ispwp1018.pdf> [Välja otsitud 21.03.2016].
- Due, J. & Friedlaender, A.F., 1973. Government Finance. USA: Irwin.
- European Commission, 2012. Taxation Trends in the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission, 2015. Tax Reforms in EU Member States: 2015 Report. Working Paper N.58- 2015. Taxation and Customs Union.
- Englich, J., 2009. VAT/GST and Direct Taxes: Different Purposes. In Value Added Tax and Direct Taxation Similarities and Differences. IBFD.
- Eurostat, 2012. Taxation Trends in the European Union. Further Increase in VAT rates in 2012. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5157770/2-21052012-BP-EN.PDF/28cec187-22d5-42b5-83c7-619c2d0b52a8> [Välja otsitud 30.03.2016].
- Eurostat, 2014a. Taxation trends in European Union. [Välja otsitud 25.04.2015].
- Eurostat, 2014b. Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf [Välja otsitud 26.03.2016].

Eurostat, 2014c. Main National Accounts Tax Aggregates. Taxes on Production and Imports. [Võrgumaterjal] Leitav:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00020&plugin=1> [Välja otsitud 26.03.2016].

Eurostat, 2015. Real GDP *per capita*, Growth Rate and Totals. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&language=en&pcode=tsdec100&toolbox=type> [Välja otsitud 30.03.2016].

Garnier, G., György, E., Heineken, K., Mathe, M., Puglisi, L., Rua, S., Skonieczna, A. & Mierlo, A., 2014. A wind of change? Reforms of Tax Systems since the launch of Europe 2020. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_49.pdf [Kasutatud 10.03.16].

James, S. & Nobes, C, 2004/2005. The Economics of Taxation. Principles, Policy and Practise. 7th Edition, Updated. London: Barrie & Rockliff.

Kerem, K., Pöder, K., Luiker, L. & Listra, E., 1998. Makroökonoomika teooriad ja mudelid. Tallinn: TTÜ Kirjastus.

Käibemaksuseadus (2016).

Laido, M., 2016. Tarbimismaksud Euroopa Liidu liikmesriikides. Magistritöö, Tartu: Tartu Ülikool.

Lanza, V., 2012. Classical Approach to Capital Accumulation. Classical Theory of Economy Growth. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:562865/FULLTEXT01> [Välja otsitud: 17.03.16].

Lehis, L., 1998. Maksu mõistest Eesti õiguskorras. *Juridica*, 9, lk 434-443.

Lehis, L., 2001. Tulumaksuseadus. Kommenteeritud väljaanne. Eesti Maksuteadlaste Selts.

Lehis, L., 2004. Maksuõigus. Tallinn: Juura.

Lehis, L., 2007. Aktsiiside olemusest, ajaloost ja põhimõtetest. *EML ajakiri MaksuMaksja*, juuni/juuli, nr 6/7.

- Lehis, L., 2009. Maksuõigus. Tallinn: Juura.
- Lehis, L., 2014. Eesti maksuseaduste kommentaarid. Tartu: Casus Tax Services OÜ.
- Randveer, M., 2000. Tulutaseme konvergens Euroopa Liidu ja liituda soovivate riikide vahel. Tallinn: Eesti Pank.
- Lill, A. 2012. Euroopa Liidus maksustatakse jätkuvalt tarbimist. Statistikaamet.
- McCarten, W. J. & Stotsky, J. 1995. Excise Taxes. In P.Shome (Ed.), Tax Policy Handbook. Washington, D.C.: Tax Policy Division, Fiscal Affairs Department, International Monetary Fund.
- Mankiw, N.G., 1994. Macroeconomics, 2nd Edition. New York: Worth Publishers.
- Mankiw, N.G., 2011. Principles of Macroeconomics 6th Edition. Cengage Learning.
- Mankiw, N.G., 2014. Principles of Macroeconomics 7th Edition. Cengage Learning.
- Maksukorralduseadus (2016).
- Martinez- Vazquez, J. & Vulovic, V. & Liu, Y., 2010. Direct versus Indirect Taxation: trends, Theory and Economic Significance. Working Paper, 10-14, May Andrew Young School of Policy Studies. Atlanta, USA.
- OECD, 2012. Revenue Statistics 2012. Paris: OECD Publishing.
- OECD, 2013. Taking Stock of Reform Action and Identifying Priorities in 2013. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.oecd.org/eco/growth/Taking-stock-of-reform-action-and-identifying-priorities-in-2013.pdf> [Kasutatud 10.03.16].
- OECD, 2014. Consumption Tax Trends 2014. VAT/GST Excise Rates, Trends and Policy Issues. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/consumption-tax-trends-2014_ctt-2014-en#page1 [Kasutatud 12.03.16].
- Rahandusministeerium, 2015. Riigieelarve ja majandus. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.fin.ee/riigieelarve-ja-majandus> [Kasutatud 06.02.2016].
- Parkin, M., 2003. Economics, 6th Edition. Boston: Pearson Education.
- Peeters, B., Barker, W.B., Herrera, P. M., Raad, K., 2005. The Concept of Tax. EATLP Congress, Naples.

- Randveer, M., 2000. Tulutaseme konvergens Euroopa Liidu ja liituda soovivate riikide vahel. Tallinn: Eesti Pank.
- Reiljan, Andres., 2014. Rahva usaldus parlamendi vastu Euroopa riikides. Magistritöö, Tartu: Tartu Ülikool.
- Saar, I., 2005. Maksukoormuse ja majanduskasvu vahelised seosed. Eesti Maksumaksjate Liit. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=88> [Välja otsitud 04.04.2016].
- Saar, I., 2016. Makroökonomika. Loengukonspekt. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Saar, I., 2000. Maksupoliitika mõju majanduskasvule. Lõputöö, Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.
- Sepp, J., 2006. Majanduskasv ja selle potentsiaal inimkapitali ja institutsionaalse keskkonna aspektist. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.emselts.ee/konverentsid/EMS2006/1_Economics/Jyri_Sepp.pdf [Kasutatud 14.02.2016].
- Trasberg, V., 2013. Scatter View on European Tax Structures. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ojs.utlib.ee/index.php/TPEP/article/viewFile/1071/1036> [Välja otsitud 04.04.2016].
- Tulumaks, 2011. Stiglitz hea maksusüsteemi omadustest. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://tulumaks.wordpress.com/2011/04/08/stiglitz-hea-maksususteemi-omadustest/> [Kasutatud: 12.05.2016].
- Stiglitz, J. E. 1995. Ühiskondliku sektori ökonomika [Economics of the public sector], Tõlge eesti keelde: M. Kuura. Tallinn: Kirjastus Külim.
- Nightingale, Kate. 2002. Taxation Theory and Practice. London, United Kingdom: Pitman Publishing.
- Ulbrich, H., 2011. Public Finance in Theory and Practice. London: Routledge.
- Ulst, E., 1995. Eesti fiskaalpoliitika eesmärgid. Majanduspoliitika teooria ja praktika Eesti Vabariigis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Ulst, E. & Hanson, M., 1996. Riigirahandus II. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Tatrik, M., 2014. Maksude struktuuri ja maksutulude vaheline seos. Lõputöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Temple, J., 1999. The New Growth Evidence. Journal of Economic Literature. Vol XXXVII. [Võrgumaterjal] Leitav:

<http://www2.econ.iastate.edu/tesfatsi/NewGrowthEvidence.JEL1999.JTemple.pdf>
[Välja otsitud 11.03.2016].

Varblane, U., 2004. Euroopa Liiduga ühinemise mõju konvergenstsiptsessile Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli Euroopa Kolledž.

Vermeend, W., Ploeg, R., Timmer, J., 2008. Taxes and the Economy: a Survey on the Impact of Taxes on Growth, Employment, Investment, Consumption and the Environment. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Võrk, A., Kaarna, R. Eesti maksukoormuse areng: jaotus, mõjud ja tulevikuvalikud. Praxis, 5/2010.

Zernask, J., 2013. Maksusüsteemi ei tasu näppida. KPMG. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kpmg.com/EE/et/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Foorum/Documents/kpmg-foorum-kevad-2013/foorum-kevad2013-jzernask.pdf> [Välja otsitud 12.04.2016].

LISAD

Lisa 1. Kaudsete maksude osakaal SKP-st aastatel 2003- 2014 (protsentides)

(Eurostat 2014c; autori koostatud)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Keskmine
Belgia	12,7	12,8	12,8	12,7	12,5	12,5	12,8	12,7	13,1	13,0	13,0	12,7
Bulgaaria	15,8	16,1	16,7	15,8	16,7	14,3	14,3	13,8	14,9	15,4	14,8	15,3
Tšehhi	10,9	10,8	10,3	10,6	10,4	10,8	11,1	12,0	12,4	12,8	12,0	11,2
Taani	17,1	17,4	17,3	17,4	16,5	16,4	16,3	16,4	16,4	16,6	16,5	16,7
Saksamaa	10,3	10,3	10,3	10,7	10,7	11,2	10,8	10,9	10,9	10,8	10,8	10,7
Eesti	12,8	12,6	13,3	13,3	12,1	14,5	13,7	13,4	13,7	13,3	13,8	13,3
Iirimaa	12,6	13,1	13,6	13,1	12,0	10,8	10,9	10,2	10,5	10,7	11,2	11,7
Kreeka	11,6	11,9	12,2	12,6	12,6	11,7	12,6	13,5	13,5	14,1	15,6	12,9
Hispaania	11,8	12,2	12,3	11,5	9,7	8,5	10,2	10,0	10,4	11,2	11,5	10,8
Prantsusmaa	15,1	15,2	15,1	14,9	14,7	14,9	14,7	15,1	15,3	15,5	15,7	15,1
Horvaatia	18,8	18,5	18,5	18,2	18,0	17,2	18,0	17,5	18,3	19,0	18,7	18,2
Itaalia	13,7	13,9	14,5	14,4	13,6	13,4	14,0	14,1	15,3	14,9	15,4	14,2
Küpros	15,0	15,1	15,7	17,1	16,5	14,3	14,4	13,7	13,9	13,7	14,9	14,9
Läti	11,7	12,3	12,6	11,9	10,6	10,9	11,7	11,7	12,1	12,3	12,7	11,8
Leedu	11,2	11,2	11,3	11,6	11,6	11,6	11,8	11,6	11,2	11,1	11,3	11,4
Luksemburg	13,3	13,6	12,8	13,1	12,5	12,7	12,4	12,5	13,0	12,8	13,3	12,9
Ungari	16,0	15,4	14,9	15,7	15,5	16,4	17,5	17,3	18,6	18,5	18,5	16,7
Malta	13,3	14,1	14,3	14,1	13,8	13,4	13,0	13,4	13,0	12,8	13,6	13,5
Holland	11,8	11,8	11,9	11,7	11,5	11,0	11,3	10,8	10,6	11,0	11,3	11,3
Austria	14,5	14,2	13,8	13,7	13,9	14,3	14,2	14,3	14,5	14,4	14,4	14,2
Poola	13,6	13,9	14,2	14,5	14,5	12,9	13,6	13,7	12,9	12,8	12,8	13,5
Portugal	13,8	14,5	14,8	14,4	14,0	12,6	13,2	13,9	13,9	13,7	14,2	13,9
Rumeenia	11,7	12,8	12,7	12,4	11,6	10,7	11,8	13,0	13,2	12,8	12,8	12,3
Sloveenia	15,4	15,4	14,8	14,4	13,9	13,6	14,1	14,0	14,5	15,1	15,0	14,5
Slovakkia	12,2	12,5	11,1	11,0	10,4	10,4	10,1	10,5	9,9	10,3	10,6	10,8
Soome	13,2	13,3	13,2	12,7	12,4	12,9	12,9	13,8	14,1	14,4	14,4	13,3
Rootsi	22,3	22,5	22	22	22,3	22,6	22,2	21,9	22,2	22,2	21,9	22,1
Ühend- kuningriik	12,5	12,1	12,1	12,0	11,6	11,1	12,2	12,7	12,7	12,7	12,8	12,2
Island	17,2	18,6	19,0	17,9	15	13,2	13,6	13,7	14,3	14,1	15,7	15,6
Norra	12,5	12,0	12,0	12,3	11	11,8	11,9	11,5	11,2	11,3	11,4	11,7
Šveits	6,6	6,6	6,5	6,3	6,2	6,1	6,3	6,3	6,2	6,2	6,1	6,3

Lisa 2. Realse SKP kasv Euroopa Liidu liikmesriikides aastatel 2004-2014

(Eurostat 2014c; autori koostatud)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Keskmine
Belgia	3,6	2,1	2,5	3,4	0,7	-2,3	2,7	1,8	0,2	0,0	1,3	1,4
Bulgaaria	6,6	7,2	6,8	7,7	5,6	-4,2	0,1	1,6	0,2	1,3	1,5	3,1
Tšehhi	4,9	6,4	6,9	5,5	2,7	-4,8	2,3	2,0	-0,9	-0,5	2,0	2,4
Taani	2,6	2,4	3,8	0,8	-0,7	-5,1	1,6	1,2	-0,1	-0,2	1,3	0,6
Saksamaa	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,4	0,3	1,6	1,3
Eesti	6,3	9,4	10,3	7,7	-5,4	-14,7	2,5	7,6	5,2	1,6	2,9	3,0
Iirimaa	4,4	6,3	6,3	5,5	-2,2	-5,6	0,4	2,6	0,2	1,4	5,2	2,2
Kreeka	5,1	0,6	5,7	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,7	-1,3
Hispaania	3,2	3,7	4,2	3,8	1,1	-3,6	0,0	-1,0	-2,6	-1,7	1,4	0,7
Prantsusmaa	2,8	1,6	2,4	2,4	0,2	-2,9	2,0	2,1	0,2	0,7	0,2	1,0
Horvaatia	4,1	4,2	4,8	5,2	2,1	-7,4	-1,7	-0,3	-2,2	-1,1	-0,4	0,6
Itaalia	1,6	0,9	2,0	1,5	-1,1	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	-0,3	-0,2
Küpros	4,6	3,9	4,5	4,9	3,7	-2,0	1,4	0,4	-2,4	-5,9	-2,5	0,9
Läti	8,3	10,7	11,9	10,0	-3,6	-14,3	-3,8	6,2	4,0	3,0	2,4	3,1
Leedu	6,6	7,7	7,4	11,1	2,6	-14,8	1,6	6,0	3,8	3,5	3,0	3,5
Luksemburg	4,4	3,2	5,1	8,4	-0,8	-5,4	5,7	2,6	-0,8	4,3	4,1	2,8
Ungari	4,9	4,4	3,8	0,4	0,8	-6,6	0,7	1,8	-1,7	1,9	3,7	1,2
Malta	0,4	3,8	1,8	4,0	3,3	-2,5	3,5	1,9	2,8	4,1	3,7	2,4
Holland	2,0	2,2	3,5	3,7	1,7	-3,8	1,4	1,7	-1,1	-0,5	1,0	1,0
Austria	2,7	2,1	3,4	3,6	1,5	-3,8	1,9	2,8	0,8	0,3	0,4	1,4
Poola	5,1	3,5	6,2	7,2	3,9	2,6	3,7	5,0	1,6	1,3	3,3	3,9
Portugal	1,8	0,8	1,6	2,5	0,2	-3,0	1,9	-1,8	-4,0	-1,1	0,9	-0,0
Rumeenia	8,4	4,2	8,1	6,9	8,5	-7,1	-0,8	1,1	0,6	3,5	3,0	3,3
Sloveenia	4,4	4,0	5,7	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,0	1,5
Slovakkia	5,3	6,4	8,5	10,8	5,7	-5,5	5,1	2,8	1,5	1,4	2,5	4,0
Soome	3,9	2,8	4,1	5,2	0,7	-8,3	3,0	2,6	-1,4	-0,8	-0,7	1,0
Rootsi	4,3	2,8	4,7	3,4	-0,6	-5,2	6,0	2,7	-0,3	1,2	2,3	1,9
Ühendkuningriik	2,5	3,0	2,7	2,6	-0,5	-4,2	1,5	2,0	1,2	2,2	2,9	1,4
Island	8,2	6,0	4,2	9,5	1,5	-4,7	-3,6	2,0	1,2	4,4	2,0	2,7
Norra	4,0	2,6	2,4	2,9	0,4	-1,6	0,6	1,0	2,7	1,0	2,2	1,6
Šveits	2,8	3,0	4,0	4,1	2,3	-2,1	3,0	1,8	1,1	1,8	1,9	2,1